

BIJSTANDSVERDEEL- MODEL 2024

TECHNISCH ACHTERGRONDDOCUMENT ACTUALI-
SATIEFASE

NOTITIE

seo • economisch onderzoek

AUTEURS

WOUTER VERMEULEN, TIM SCHWARTZ, JOERI ATHMER, NIENKE DIJKSTRA, MENNO POMP (SEO ECONO-
MISCH ONDERZOEK), MARTEN MIDDELDORP, FRANCINE BUREMA, JORAN VELDKAMP (ATLAS RESEARCH)

IN OPDRACHT VAN

MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

AMSTERDAM, SEPTEMBER 2023

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Actualisatie van het gegevensbestand	3
	2.1 Mogelijkheden voor actualisatie	3
	2.2 Regulier onderhoud van de volumecomponent	5
	2.3 Regulier onderhoud van de prijscomponent	6
	2.4 Conclusies	6
3	Ontwikkelingen sinds de actualisatie van model 2023	7
	3.1 Ontwikkeling in bijstandsafhankelijkheid	7
	3.2 Ontwikkeling in de prijs per uitkering	12
	3.3 Conclusies	15
4	Geactualiseerde voorspelling	17
	4.1 Volumecomponent	17
	4.2 Prijscomponent	21
	4.3 Plausibiliteit	24
	4.4 Verklarende analyse van objectieve budgetmutaties	30
	4.5 Conclusies	34
5	Voorlopige budgetverdeling	36
	5.1 Berekening van het budget voor bijstandsuitkeringen	36
	5.2 Afwijking in euro's	37
	5.3 Budgetmutaties	39
	5.4 Conclusies	41
	Literatuur	42
	Bijlage A Gehanteerde normbedragen	43

1 Inleiding

Met de komst van de Wet werk en bijstand (WWB) in 2004 werden gemeenten volledig financieel verantwoordelijk voor de uitvoering van de bijstand. Zij ontvangen hiervoor een budget vanuit het Rijk. Gemeenten mogen overschotten op hun budget behouden en worden zo gestimuleerd tot effectief beleid om de bijstandsuitgaven zo laag mogelijk te houden. Voor de bepaling van het budget is het van belang om een verdeelmodel te hebben dat, gegeven objectieve kenmerken, een zo goed mogelijke inschatting maakt van de noodzakelijke bijstandsuitgaven van een gemeente.

Het ministerie van SZW werkt met een objectief verdeelmodel om de noodzakelijke bijstandsuitgaven in te schatten. Het model bestaat uit twee delen: de ontvangst van een uitkering (volumecomponent) en de hoogte van de uitkering (prijscomponent). De volumecomponent schat de kans op bijstand van een huishouden in op basis van objectieve factoren. De prijscomponent schat de hoogte van de uitkering, als fractie van het wettelijke normbedrag voor het huishouden, in op basis van objectieve factoren. De combinatie van de volume- en de prijscomponent resulteert in een voorspeld bijstandsbudget voor ieder huishouden. De som van deze voorspelde budgetten over alle huishoudens in een gemeente geeft een voorspeld gemeentelijk budget.

Onderzoeksvraag

Het ministerie van SZW wil het bijstandsverdeelmodel jaarlijks opnieuw laten schatten en actualiseren op basis van zo recent mogelijke data. Het uitgangspunt is om het verdeelmodel stabiel te houden. Regulier onderhoud kan nodig zijn, bijvoorbeeld wanneer definities in de brondata wijzigen. Gemaakte keuzes in het reguliere onderhoud en gevolgen daarvan voor de budgetverdeling dienen zoveel mogelijk in beeld te worden gebracht.

Voor model 2024 zijn er een groot aantal wijzigingen doorgevoerd

Per model 2024 zijn er een groot aantal wijzigingen en verfijningen doorgevoerd die staan beschreven in het rapport over de doorontwikkeling van model 2024 (Vermeulen et al., 2023a). Dit rapport beschrijft de wijze waarop de wijzigingen tot stand zijn gekomen en herleidt hieruit een nieuwe modelspecificatie. De uitkomsten voor het doorvoeren van deze wijzigingen voor model 2024 staan daarnaast beschreven in Hoofdstuk 2 van het rapport over de schattingsfase (Vermeulen et al. 2023b). De wijzigingen die zijn doorgevoerd in de schattingsfase gelden ook voor de actualisatiefase en daarmee voor het vaststellen van de budgetten.

Onderzoeksaanpak actualisatiefase

In de schattingsfase is een analysebestand samengesteld met daarin de bijstandsafhankelijkheid op huishoudensniveau en allerlei achtergrondkenmerken van het huishouden, zoals huishoudenssamenstelling, vermogen, uitkeringsafhankelijkheid, leeftijd, migratieachtergrond en zorggebruik. Hieraan zijn regiokenmerken gekoppeld die van invloed zijn op het bijstandsgebruik. In de actualisatiefase wordt dit bestand geactualiseerd naar een meer recente peildatum. Voor de meeste kenmerken is dit 31 december 2022.

Het objectieve budget wordt berekend door de gewichten uit de schattingsfase toe te passen op de geactualiseerde kenmerken. Voor het reguliere budget wordt dit gecombineerd met een budget op basis van historische lasten voor kleine gemeenten, een budget voor instellingsbewoners, een budget voor dak- en thuislozen en een budget voor loonkostensubsidie. De plausibiliteit van de uitkomsten is op verschillende manieren getoetst en de veranderingen ten opzichte van het budget voor 2023 zijn in kaart gebracht.

Rapportages over de vaststelling van de bijstandsbudgetten voor 2024

Voor het vaststellen van de bijstandsbudgetten zijn er een drietal rapportages verschenen. Een eerste notitie beschrijft de schattingsfase van het onderzoek waarin de gewichten voor het bijstandsverdeelmodel worden geschat, en brengt de plausibiliteit van de resultaten in beeld (Vermeulen et al., 2023b). In deze eerste notitie komen ook de

resultaten uit het onderzoek naar de doorontwikkeling aan de orde. Deze notitie doet verslag van de actualisatiefase van het traject waarin de geschatte gewichten worden toegepast op gegevens die zo actueel mogelijk zijn om tot een berekening van de budgetten te komen. De notitie laat ook zien hoe de budgetten veranderen ten opzichte van de verdeling voor 2023 en hoe deze budgetten zich verhouden tot uitgaven in 2022. Samen vormen de twee notities de technische achtergronddocumentatie voor de vaststelling van de bijstandsbudgetten voor 2024. Daarnaast verschijnt een hoofdrapport dat de belangrijkste uitkomsten en veranderingen ten opzichte van de verdeling in 2024 op een toegankelijke manier beschrijft (Vermeulen et al., 2023c). Een interactieve budgettool geeft cijfermatig inzicht in de totstandkoming van de budgetten op gemeenteniveau.

Opbouw van deze rapportage

Deze notitie beschrijft de actualisatiefase. Het volgende hoofdstuk gaat over de actualisatie van het analysebestand en het reguliere onderhoud dat daar in dit stadium nog voor nodig was. Hoofdstuk 3 gaat in op ontwikkelingen in bijstandsgebruik en modelkenmerken sinds het schatten van model 2023. Hoofdstuk 4 past de gewichten uit de schattingsfase toe op dit geactualiseerde bestand en berekent de objectieve budgetverdeling. Dit hoofdstuk bevat ook een verklarende analyse van de objectieve budgetmutaties. De verdeling van het reguliere budget wordt besproken in Hoofdstuk 5. Bijlage A bevat de gehanteerde normbedragen.

2 Actualisatie van het gegevensbestand

Het verdeelmodel 2024 is geschat op basis van gegevens met peildatum begin januari 2021. Voor de vaststelling van de bijstandsbudgetten voor 2024 wordt gebruikgemaakt van zo actueel mogelijke gegevens. Op deze manier wordt rekening gehouden met het feit dat de bevolkingssamenstelling in een gemeente kan wijzigen waardoor de bijstandsafhankelijkheid in een gemeente mogelijk verandert. De meest recente peildatum waarvoor een groot deel van de integrale gegevens beschikbaar is, is 31 december 2022.

Het grootste gedeelte van de modelkenmerken kan naar deze peildatum worden geactualiseerd. Voor een aantal kenmerken is dit echter niet mogelijk. De volgende paragraaf licht dit nader toe. Net als in de schattingsfase is het daarbij niet altijd mogelijk om identieke procedures te volgen als in voorgaande jaren. Dit komt omdat een aantal kenmerken - om uiteenlopende redenen - niet op dezelfde manier samengesteld kan worden. Bovendien is het in sommige gevallen wenselijk om een aanpassing te doen. De tweede paragraaf van dit hoofdstuk bespreekt dit reguliere onderhoud voor zowel de volume- als prijscomponent.

2.1 Mogelijkheden voor actualisatie

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de gebruikte gegevens in het model en of deze geactualiseerd kunnen worden. De laatste kolom bevat de gebruikte (geactualiseerde) peildatum.

Tabel 2.1 Het grootste gedeelte van de modelkenmerken kan geactualiseerd worden

Kenmerk	Actualisatie mogelijk?	Peildatum
Huishoudenssamenstelling (alleenstaand, paar, eenouder, etc.)	Ja	31 dec 2022
Persoonskenmerken (leeftijd, migratieachtergrond)	Ja	31 dec 2022
WW- en ANW-uitkering	Ja	31 dec 2022
AO-uitkering	Ja	31 dec 2022
Ziektewet, wachtgeld en pensioenuitkering	Deels	31 dec 2020. ZW 31 dec 2021
Student	Ja	1 okt 2022
Adressen van personen (om gemeente te bepalen)	Ja	31 dec 2022
Zorgkosten	Deels	Heel 2020
Medicijngebruik	Deels	Heel 2021
Human Capital Index	Ja	1 okt 2021 en 2017 t/m 2021
(V)SO/PrO onderwijs	Ja	2012 t/m 2022
Corporatiewoning	Ja	31 dec 2022
Standplaats	Ja	31 dec 2022
Vermogen	Nee	1 jan 2021
Bijstandsontvangst (bijstand, IOAW, IOAZ, etc.)	Ja	31 dec 2022
Regionale kenmerken		
Beschikbaarheid van werk	Ja	1 jan 2022
Beschikbaarheid van laaggeschoold werk	Ja	1 jan 2022
Werken onder niveau	Ja	1 jan 2022

Kenmerk	Actualisatie mogelijk?	Peildatum
Overlast in de buurt	Ja	1 jan 2022
Aandeel bbv in een buurt waar werken niet de norm is	Ja	1 jan 2022

De tabel geeft aan of actualisatie van de gegevens mogelijk is ten opzichte van de gegevens die zijn gebruikt voor de schatting van model 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

2.1.1 Huishoudkenmerken

Gegevens over huishoudenssamenstelling (eenouder-moeder/-vader, alleenstaande, paar, overig huishouden of thuiswonend meerderjarig kind), leeftijd, herkomst, WW, bijstand, AO, woonadressen, corporatiewoningen, standplaatsen en bijstandsgegevens kunnen geactualiseerd worden naar 31 december 2022.¹ Het kenmerk student heeft na actualisatie de peildatum 1 oktober 2022. Voor de factor speciaal of praktijkonderwijs wordt gekeken naar mensen die tussen schooljaar 2012/2013 en schooljaar 2021/2022 dit type onderwijs volgden, maar in schooljaar 2022/2023 niet meer. Gegevens over medicijngebruik kunnen geactualiseerd worden naar 2021. Zorgkosten en zorggebruik op persoonsniveau zijn geactualiseerd naar 2020.

Een aantal gegevens op persoons- of huishoudensniveau kan niet geactualiseerd worden, omdat nog geen recentere gegevens beschikbaar zijn. Gegevens over specifieke uitkeringen (Wachtgeld of pensioenuitkeringen) kunnen niet naar 31 december 2021, maar wel naar 31 december 2020 geactualiseerd worden. Gegevens over de ziektewet zijn geactualiseerd naar 31 december 2021. Gegevens over standplaatsen kunnen nu, in tegenstelling tot model 2023, wel volledig worden geactualiseerd. Bij kenmerken die niet (volledig) geactualiseerd kunnen worden, is voor iedere persoon in een huishouden gekeken naar het meest recente jaar waarvoor deze gegevens beschikbaar zijn.

Voor personen die in 2022 in Nederland zijn gekomen (bijvoorbeeld door immigratie), zijn in 2021 geen zorggegevens bekend, zij vallen dus niet onder de groep met hoge zorgkosten en/of GGZ-kosten. Personen die in 2021 in Nederland zijn gekomen zijn aan de referentiegroepen 'medicijnen uit minder dan vier hoofdgroepen', 'geen gebruik van medicijnen tegen verslaving, depressie en psychose, epilepsie en pijn of bipolaire stoornis' toegekend. Voor deze personen is immers geen informatie beschikbaar in 2021, het jaar waarop deze kenmerken zijn gebaseerd.

Gegevens van vermogen op huishoudensniveau worden gebaseerd op de schattingsfase en vervolgens omgerekend naar de situatie op het peilmoment van de actualisatiefase. In het gegevensbestand voor de schattingsfase zijn persoonskenmerken omgerekend naar huishoudensniveau, door het aantal personen in een huishouden dat tot de doelpopulatie behoort te delen door het totaal aantal personen in de doelpopulatie in dat huishouden. Koppeling van niet-geactualiseerde gegevens op huishoudensniveau (vermogen) is lastiger, omdat daarbij inconsistenties kunnen optreden. Een huishouden kan van samenstelling gewijzigd zijn. Iemand die op 31 december 2022 alleenstaand is, kan op 1 januari 2021 nog een paar hebben gevormd. Het huishoudvermogen uit 2021 slaat dan op het vermogen van het paar. Om het huishoudvermogen eind 2022 in te schatten is allereerst voor iedereen in 2021 een persoonlijk vermogen berekend. Dit is gedaan door het huishoudvermogen in 2021 te verdelen over de volwassen huishoudleden (met uitzondering van thuiswonende meerderjarige kinderen). Het huishoudvermogen in 2022 is dan de som van de persoonlijke vermogens in 2021 voor de mensen die op 31 december 2022 samen een huishouden vormen. Deze berekeningswijze sluit aan bij de actualisatie van eerdere modeljaren (zie Tempelman et al., 2016b voor meer uitleg). Er blijven huishoudens over waarvoor in het geheel geen gegevens beschikbaar

¹ Voor het woningbezit geldt dat het CBS alleen op peildatum 1 januari het bezit (corporatiewoning, koopwoning, huurwoning, etc.) bepaalt. Dit betekent dat bekend is op welk adres een huishouden op 31 december 2022 woont, maar dat de eigendomssituatie van dat adres op 1 januari 2022 is bepaald.

zijn, bijvoorbeeld omdat zij alleenstaand zijn en in 2021 of 2022 zijn geïmmigreerd. Deze huishoudens zijn toegekend aan de referentiegroep 'geen vermogen'.

2.1.2 Regionale kenmerken

Voor de schatting van model 2024 werden regionale kenmerken gebruikt met peildatum 1 januari 2021 in de gemeente-indeling van 2021. Voor de bepaling van de budgetten worden die kenmerken geactualiseerd naar peilmoment 1 januari 2022, in de gemeente-indeling van 2022. Dat betekent dat er twee mogelijke redenen zijn voor wijzigingen in de scores van de regionale kenmerken ten opzichte van de schattingsfase: (i) feitelijke ontwikkelingen en (ii) onderhoud en (gemeentelijke) herindelingen. De gevolgen van het onderhoud in de schattingsfase zijn beschreven in het technisch achtergronddocument schattingsfase (zie Vermeulen et al., 2022b). Onderhoud aan de regionale kenmerken tussen de schatting en de actualisatie bleek niet nodig. Alle kenmerken konden worden geactualiseerd naar peildatum 1 januari 2022.

2.2 Regulier onderhoud van de volumecomponent

2.2.1 Onderhoud aan huishoudkenmerken

Kenmerken zijn in het geactualiseerde analysebestand doorgaans op precies dezelfde manier gespecificeerd als in de schattingsfase. Door de doorontwikkeling van het bijstandsverdeelmiddel model 2024 hebben er een aantal wijzigingen in de modelspecificatie plaatsgevonden (Vermeulen et al., 2023a). Deze wijzigingen staan reeds beschreven in het rapport over de schattingsfase (Vermeulen et al., 2023b). In dit rapport staan ook een aantal wijzigingen die zijn doorgevoerd vanwege het reguliere onderhoud, zoals de overgang van migratieachtergrond naar herkomst. Tussen de schattingsfase en de actualisatiefase zijn alleen enkele beperkte wijzigingen aan een aantal huishoudkenmerken, omdat het wenselijk is om factoren anders te definiëren.

Wenselijk om factoren anders te definiëren

- Praktijk- en speciaal onderwijs
Deze factor betreft het aantal mensen van 18 jaar tot AOW-leeftijd in het huishouden dat speciaal of praktijkonderwijs heeft gevolgd in het verleden, maar dat nu niet meer doet. In de schattingsfase was dit gebaseerd op degenen die praktijk- of speciaal onderwijs volgden tussen de schooljaren 2010/2011 en 2019/2020 en niet in schooljaar 2020/2021. Het is wenselijk om zo ver mogelijk terug in de tijd te kijken voor de operationalisatie van deze factor, maar de bestanden zijn pas volledig vanaf 2010. Voor de actualisatiefase schuiven wij de periode standaard twee jaar op en houden de lengte ervan gelijk aan de schattingsfase. Voor model 2024 is het mogelijk om een jaar extra onderwijsvolgers mee te nemen. Het gaat nu dus om mensen in het huishouden die praktijk- en speciaal onderwijs gevolgd hebben tussen schooljaren 2012/2013 en 2021/2022 en niet in schooljaar 2022/2023.
- Human Capital Index
De Human Capital Index is een gecombineerde maat op basis van opleidingsniveau of arbeidsinkomen in de afgelopen vijf jaar. Afhankelijk van de leeftijd van personen wordt gebruikgemaakt van opleidingsniveau of arbeidsverleden. Ook hiervoor geldt dat de onderwijsregistratie nu voor een jaar extra volledig is. De gehanteerde leeftijdsgrens is daarom met een jaar opgeschoven. Dat betekent dat nu onderscheid wordt gemaakt tussen de leeftijdsklassen 19- tot 35-jarigen, 35- tot 49-jarigen en 49 jaar tot de AOW-gerechtigde leeftijd². Er wordt uitgegaan van drie leeftijdsgroepen, omdat de kwaliteit en beschikbaarheid van onderwijsgegevens tussen deze groepen verschillen. Voor de jongste groep (19-35 jaar) zijn alle opleidingsniveaus (laag, midden, hoog) gebaseerd op het geregistreerde opleidingsniveau. Voor de middelste groep

² De leeftijden van het jaar hiervoor waren 18- tot 31-jarigen, 30- tot 45-jarigen en 45 jaar tot de AOW-gerechtigde leeftijd.

(35-49 jaar) is enkel het hoge opleidingsniveau gebaseerd op het daadwerkelijke opleidingsniveau, de categorieën laag en midden zijn gebaseerd op het arbeidsverleden. Voor de oudste groep (49 - AOW-ge-rechtigde leeftijd) zijn alle drie opleidingsniveaus gebaseerd op het arbeidsverleden.

2.3 Regulier onderhoud van de prijscomponent

De reguliere wijzigingen in de bronbestanden ten aanzien van de bijstandsbestanden in de volumecomponent gelden ook voor de prijscomponent. In het bijzonder is er onderhoud gepleegd aan de HCI-variabele en de speciaal en praktijkonderwijs, zoals beschreven in de vorige paragraaf.

2.4 Conclusies

Het reguliere onderhoud voor in de actualisatiefase van model 2024 bevat enkele kleine aanpassingen. De beschikbaarheid van extra jaren aan gegevens maakt aanpassing van de Human Capital Index en het kenmerk Praktijk- en speciaal onderwijs wenselijk.

3 Ontwikkelingen sinds de actualisatie van model 2023

Dit hoofdstuk laat zien hoe het bijstandsgebruik en de kenmerken in het verdeelmodel veranderd zijn ten opzichte van het geactualiseerde gegevensbestand voor model 2023. Voor de volumecomponent vergelijken we daarom voor zover mogelijk cijfers eind 2022 met cijfers eind 2021. De prijs per uitkering wordt berekend over het hele jaar, dus hiervoor vergelijken we 2022 met 2021. Vanwege de doorontwikkeling van model 2024 hebben er wijzigingen plaatsgevonden in de modelspecificatie. Hierdoor zijn kenmerken gewijzigd, verwijderd of toegevoegd, zie Vermeulen et al. (2023a). Naast de ontwikkeling tussen het jaar 2021 en 2022 hebben deze wijzigingen in kenmerken ook invloed op uitkomsten gepresenteerd in dit hoofdstuk.

De volgende paragraaf toont ontwikkelingen in bijstandsafhankelijkheid en in de kenmerken op huishoud- en regioniveau die de kans op bijstand verklaren. Paragraaf 3.2 gaat in op ontwikkelingen in de prijs per uitkering. Paragraaf 3.3 concludeert.

3.1 Ontwikkeling in bijstandsafhankelijkheid

Het beroep op een bijstandsuitkering is tussen eind 2021 en eind 2022 gedaald. Tabel 3.1 laat zien dat Nederland eind 2022 ongeveer 7,4 miljoen huishoudens telde, exclusief instellingsbewoners, dak- en thuislozen en huishoudens met uitsluitend LKS. Hun gemiddelde bijstandskans was 4,8 procent ten opzichte van 5,2 procent eind 2021.

Tabel 3.1 Bijstandskans daalt licht naar 4,8 procent

Kenmerken	Eind 2022		Eind 2021	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
Totaal	7.434.986	4,8%	7.290.489	5,2%
Huishoudtypen				
Alleenstaande	2.209.634	8,7%	2.134.341	9,5%
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	73.342	24,1%	72.778	26,4%
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	118.709	18,0%	116.757	20,1%
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	115.228	14,7%	112.909	16,0%
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	146.157	12,9%	140.486	13,9%
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	3.786	7,2%	3.743	8,8%
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	16.435	6,9%	16.754	7,8%
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	27.002	5,8%	26.981	6,2%
Eenouder-vader, jongste kind 18+	55.444	3,4%	53.072	4,0%
Paar, jongste kind 18-	1.477.664	2,3%	1.476.677	2,6%
Paar, jongste kind 18+	473.646	1,4%	462.062	1,6%
Paar zonder kinderen	1.250.798	1,5%	1.243.140	1,8%
Thuiswonend meerderjarig kind	1.429.724	1,7%	1.394.028	1,7%
Overig huishouden	37.417	4,6%	36.761	5,5%
Leeftijdsgroepen				
18- tot 20-jarige in hh	427.088	1,1%	427.213	0,9%

Kenmerken	Eind 2022		Eind 2021	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
20- tot 25-jarige in hh	1.088.967	2,3%	1.057.449	2,3%
25- tot 30-jarige in hh	981.756	3,1%	965.402	3,3%
30- tot 40-jarige in hh	1.707.432	4,2%	1.660.210	5,0%
40- tot 50-jarige in hh	1.611.359	5,1%	1.617.429	5,6%
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	2.559.713	6,8%	2.512.169	7,2%
Woonsituatie				
Corporatiewoning	1.835.772	16,3%	1.810.826	17,3%
Standplaats	12.205	14,8%	11.023	17,5%
Herkomst ^{a)}				
met herkomst Turkije in hh	235.715	9,3%	226.064	10,2%
met herkomst Suriname in hh	225.079	8,6%	222.178	9,7%
met herkomst Cariben in hh	114.367	10,4%	106.757	11,7%
met herkomst Marokko in hh	207.931	13,4%	199.961	14,8%
met herkomst Ghana in hh	16.768	11,6%	16.066	12,9%
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	32.105	31,7%	30.381	34,7%
met herkomst overig Afrika in hh	152.670	13,6%	135.022	16,2%
met herkomst Afghanistan in hh	26.697	22,9%	24.871	23,5%
met herkomst Irak in hh	34.527	26,7%	33.304	28,8%
met herkomst Syrië in hh	60.419	45,1%	53.240	47,6%
met herkomst Iran in hh	32.524	18,6%	29.912	21,1%
met herkomst China in hh	66.461	3,3%	59.055	4,1%
met herkomst India in hh	42.552	1,3%	33.655	1,7%
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	53.793	8,1%	51.987	9,0%
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	121.236	3,9%	69.176	7,4%
met herkomst overig Europa in hh	769.283	2,5%		
met herkomst overig Azie in hh	350.906	4,7%		
met herkomst overig Amerika en Oceanië in hh	182.902	4,0%		
Opleidingsniveau ^{b)}				
HCI-laag in hh	2.050.323	14,6%	2.026.842	14,9%
HCI-midden in hh	4.005.890	0,9%	3.991.654	1,6%
HCI-hoog in hh	2.525.534	0,5%	2.482.104	0,7%
(V)SO/PrO in hh	120.176	9,7%	107.165	9,7%
Gezondheidsindicatoren				
Zorgkosten onbekend	492.059	5,0%	399.469	5,1%
Zorgkosten boven € 5.000 / € 50.000	714.508	9,6%	26.272	14,3%
Verleden met zorgkosten boven de € 5.000	2.859.924	6,9%		
Gebruik GGZ	559.262	11,1%	570.987	11,9%
Verleden met ggz-kosten	2.415.133	7,7%		
Medicijnen tegen verslaving	40.876	20,5%	47.457	19,5%

Kenmerken	Eind 2022		Eind 2021	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
Medicijnen tegen depressie	651.627	9,7%	635.991	10,3%
Medicijnen tegen psychose/bipolaire stoornis	212.705	17,0%	206.874	17,6%
Medicijnen tegen epilepsie en pijn	325.821	13,4%		
Medicijngebruik uit < vier hoofdgroepen	6.850.439	3,9%	6.731.506	4,3%
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	915.496	8,1%	886.193	8,7%
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	280.347	11,8%	268.909	12,3%
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	70.032	15,4%	68.199	15,7%
Zorgkosten voor hulpmiddelen	853.617	7,2%		
Ziekenhuiskosten	4.118.584	5,4%		
Bovengemiddeld huisartskosten	2.309.458	6,6%		
Stapel van problematiek				
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh ^{a)} in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	339.668	21,6%	338.486	22,2%
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh ^{a)} & gezondheidsproblemen in hh ^{c)}	393.706	20,7%	355.233	22,2%
HCI laag in hh ^{b)} & gezondheidsproblemen in hh ^{c)}	858.457	19,0%	730.057	20,9%
Voormalig studenten & psychproblematiek in hh	83.680	7,5%		
Niet-rechthebbenden				
Alleenstaande, vermogen > € 5.000 (2021), € 6.295 (2022)	785.981	1,6%	760.116	2,3%
Alleenstaande, vermogen t/m € 5.000 (2021), € 6.295 (2022) & overwaarde > € 50.000 (2021), € 53.100 (2022)	88.508	2,4%	76.691	2,8%
Paar, vermogen > € 10.000 (2021), € 12.590 (2022)	3.140.421	0,4%	3.042.096	0,5%
Paar, vermogen > € 10.000 (2021), € 12.590 (2022) & overwaarde > € 50.000 (2021), € 53.100 (2022)	576.002	0,7%	513.153	0,9%
Student (mbo/hbo/wo) in hh	1.096.476	1,0%	1.119.959	0,7%
WW-uitkering in hh	123.313	1,4%	157.721	1,4%
AO-uitkering 15-80% in hh	99.785	1,5%	102.349	1,5%
AO-uitkering 80-100% in hh	529.794	2,8%	519.267	2,8%
ANW-uitkering in hh	18.744	0,8%	19.554	0,8%
ZW of wachtgeld (overige uitkeringen in 2021) in hh	95.701	4,9%	167.033	6,4%
Pensioenuitkering in hh	203.241	2,9%	246.406	3,0%
Vraagkant ^{d)}				
Relatief weinig personen werken onder niveau in gemeente	1.004.034	5,4%	1.654.673	6,3%
Relatief veel personen werken onder niveau in gemeente	1.002.446	5,6%	1.443.085	6,0%
Relatief weinig beschikbaarheid van werk in gemeente	1.067.684	4,7%	1.249.939	5,5%

Kenmerken	Eind 2022		Eind 2021	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
Relatief veel beschikbaarheid van werk in gemeente	1.196.681	5,1%	1.159.872	5,9%
Buurteffecten ^{d)}				
Relatief weinig inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	872.609	1,5%	1.598.944	2,5%
Relatief veel inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	987.656	12,9%	1.100.698	8,9%
Relatief weinig overlast in de buurt	1.069.409	1,8%	1.037.292	1,8%
Relatief veel overlast in de buurt	1.404.357	9,2%	1.355.487	10,4%

De tabel geeft het aantal huishoudens en de kans op bijstand weer naar achtergrondkenmerken voor de jaren 2022 en 2021 (peildatum eind-december). Bij de regiokenmerken spreken we over relatief weinig/veel wanneer het kenmerk standaarddeviatie lager/hoger scoort dan het gemiddelde. Een aantal kenmerken hebben dezelfde benaming in de tabel maar verschillen tussen de jaren inhoudelijk van elkaar:

- a) De definitie van migratieachtergrond is gewijzigd naar herkomstland, zie aanpassing in schattingsrapport.
- b) Het inkomen van zelfstandigen is in de nieuwe modelvariant toegevoegd aan het arbeidsverleden van de HCI-indicator. Zie voor de uitleg over de aanpassing het rapport over doorontwikkeling model 2024 (Vermeulen et al., 2023a).
- c) De gezondheidsindicator bevat in de nieuwe modelvariant ook het kenmerk medicijnen voor epilepsie en pijn.
- d) De regiokenmerken zijn in de nieuwe modelvariant anders gedefinieerd dan in het originele model 2023. Zo zijn de kenmerken niet meer op gemeenteniveau maar op PC4 niveau. Zie voor alle aanpassingen het rapport over doorontwikkeling model 2024 (Vermeulen et al., 2023a).

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Huishoudkenmerken

Tabel 3.1 laat zien dat de verschillen in de feitelijke bijstandskansen naar type huishouden tussen eind 2021 en eind 2022 over het algemeen stabiel zijn. Een relatief sterke daling in de kans op bijstand is zichtbaar bij huishoudens die afkomstig zijn uit de voormalige Sovjet-Unie. Dit heeft te maken de instroom van Oekraïense vluchtelingen. Deze groep zit in de cijfers van eind 2022, maar in de plaats van een bijstandsuitkering ontvangen zij leefgeld. Dit zorgt voor een instroom van ongeveer zeventig- tot tachtigduizend personen die geen kans op bijstand hebben en daarmee het gemiddelde van deze groep flink omlaag brengt.

Verder vindt een relatief grote daling plaats bij huishoudens met één of meerdere personen met een Ziektewetuitkering of wachtgeld. Per model 2024 zijn de overige uitkeringen uit dit kenmerk gehaald, omdat deze gegevens niet meer beschikbaar zijn. De groep met een overige uitkering had een relatief hoge bijstandskans, waardoor de bijstandskans van de overgebleven groep is afgenomen.

Verder is de kans op bijstand voor huishoudens met een of meerdere personen die medicijnen gebruiken tegen verslaving toegenomen. De bijstandskans van dit kenmerk schommelt omdat van jaar op jaar verschilt welke verslavingsmedicijnen gedekt worden door de zorgverzekering.

Regiokenmerken

Onderaan in Tabel 3.1 zijn de regionale kenmerken uit de volumecomponent opgenomen. Per kenmerk toont deze tabel de feitelijke bijstandskans voor huishoudens die hierop meer dan een standaarddeviatie lager of hoger scoren dan het gemiddelde. Dit komt overeen met de bijstandskans in PC4-gebieden die relatief laag of hoog scoren op de kenmerken Beschikbaarheid van werk of Werken onder niveau en in buurten die relatief laag of hoog scoren op de kenmerken Buurt waar werken niet de norm is of Overlast in de buurt.

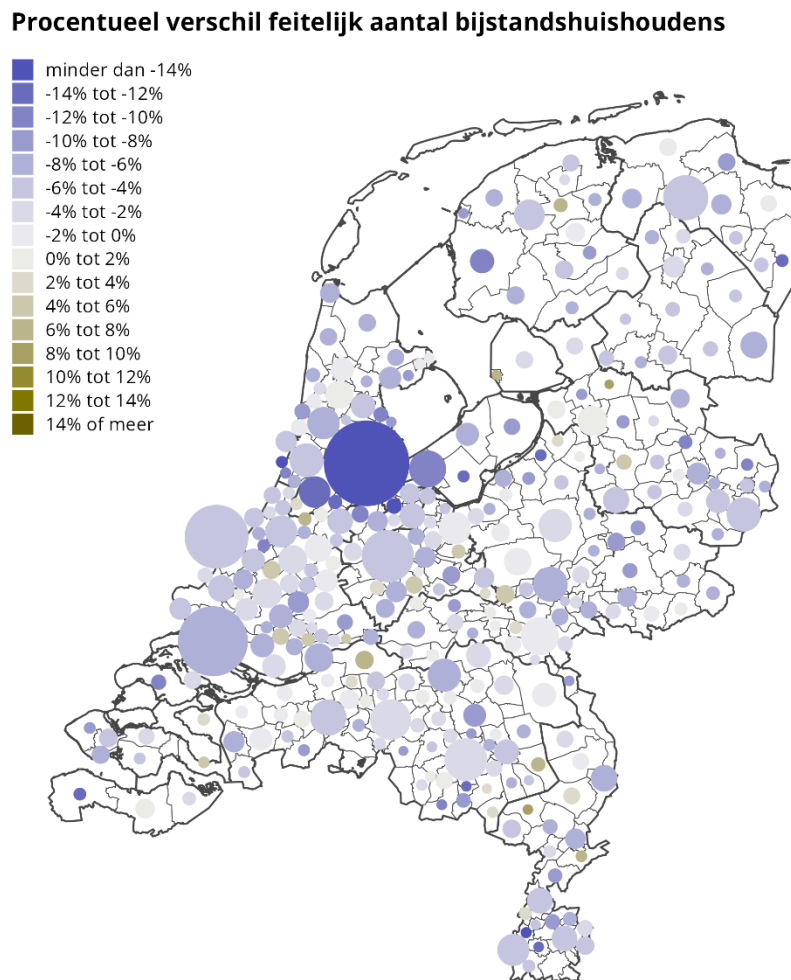
Doorgaans zien we verschillen in bijstandskansen die we verwachten wanneer we PC4-gebieden of buurten vergelijken die relatief laag of hoog scoren op regionale kenmerken. Zo heeft een buurt met relatief veel overlast een bijstandskans van 9,2 procent en een buurt met relatief weinig overlast een bijstandskans van 1,8 procent in 2022.

In PC4-gebieden met relatief veel beschikbaarheid van werk is de kans op bijstand hoger dan in PC4-gebieden met relatief weinig beschikbaarheid van werk. Dit komt waarschijnlijk omdat in stedelijke locaties met een hoge beschikbaarheid van werk veel huishoudens wonen met kenmerken die een hoge bijstandskans voorspellen.

Ruimtelijk beeld

Figuur 3.1 laat zien dat het aantal bijstandshuishoudens bijna overal is gedaald. Er is een sterkte daling in Amsterdam en enkele omliggende gemeenten. Deze afname heeft vooral te maken met het relatief grote aantal Bbz-uitkeringen die hier eind 2021 werden verstrekt. Er waren in deze periode meer Bbz-uitkeringen vanwege het afbouwen van de Tozo en het tijdelijk versoepelen van de Bbz-uitkeringen.³ De versoepeling van de Bbz-uitkeringen is eind 2022 niet meer van toepassing, waardoor het aantal Bbz-uitkering in deze gemeenten flink is teruggelopen.

Figuur 3.1 De feitelijke bijstandsafhankelijkheid neemt in een groot deel van de gemeenten af

De figuur toont per gemeente het verschil tussen het feitelijke aantal bijstandshuishoudens eind december 2022 en eind december 2021, uitgedrukt als percentage van het feitelijke aantal bijstandshuishoudens eind december 2021. Dit zijn de cijfers die respectievelijk voor de actualisatie van model 2024 en de actualisatie van model 2023 worden gebruikt. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2023. In enkele gemeenten is het aantal bijstandshuishoudens minder dan tien waardoor de ontwikkeling niet kan worden weergegeven.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

³ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/08/30/kamerbrief-steun--en-herstelpakket-vanaf-het-4e-kwartaal-van-2021>

3.2 Ontwikkeling in de prijs per uitkering

Tabel 3.2 toont per achtergrondkenmerk het aantal feitelijke bijstandshuishoudens, de gemiddelde feitelijke prijs per uitkering en de fractie ten opzichte van de norm. De cijfers hebben betrekking op een geheel jaar uitkering. De tabel laat zien dat de gemiddelde prijs in 2022 iets hoger ligt dan de gemiddelde prijs in 2021. De prijs uitgedrukt als fractie van het normbedrag van een bijstandshuishouden is sterk afgenomen. Dit heeft te maken met een flinke stijging in de normbedragen vanaf 2023 vanwege de toegenomen inflatie. De daadwerkelijke bijstandsbedragen zijn gebaseerd op eind 2022 waarin de stijging van de normbedragen nog niet zijn verwerkt. Hierdoor neemt de fractie van het normbedrag tussen eind 2021 en eind 2022 met ongeveer tien procent af. De gemiddelde prijs is voor nagenoeg alle groepen toegenomen.

De groep met HCI midden heeft een relatief kleine daling in de fractie van het normbedrag ten opzichte van de andere kenmerken. Dit heeft mogelijk te maken met de verschuivingen binnen deze groepen doordat per model 2024 zelfstandigen zijn meegenomen in deze indicator, zie Vermeulen et al (2023a). Daarnaast valt op dat de prijs voor de groep jongeren (18-20 en meerjarig thuiswonend kind) is afgenomen in plaats van toegenomen, zoals het geval is bij de andere groepen. Daarnaast neemt de prijs af voor groepen die naast de bijstand een andere uitkering ontvangen.

Tabel 3.2 Gemiddelde fractie van het normbedrag in 2022 daalt ten opzichte van 2021

	2022			2021		
	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag
Totaal	349.187/ 345.050⁴	14.148	0,79	376.540/ 372.525	13.881	0,86
Huishoudtypen						
Alleenstaande	185.389	14.497	0,81	198.129	14.220	0,88
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	17.469	13.949	0,79	19.087	13.719	0,86
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	21.336	13.735	0,78	23.368	13.494	0,85
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	16.870	13.704	0,78	18.035	13.477	0,85
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	18.784	12.202	0,83	19.454	11.887	0,88
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	270	14.570	0,80	330	14.238	0,88
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	1.135	14.904	0,82	1.302	14.607	0,90
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	1.575	14.944	0,83	1.677	14.714	0,90
Eenouder-vader, jongste kind 18+	1.898	12.562	0,84	2.145	12.222	0,90
Paar, jongste kind 18-	34.291	17.188	0,76	37.644	16.681	0,82
Paar, jongste kind 18+	6.770	16.327	0,78	7.469	15.804	0,84
Paar zonder kinderen	18.842	16.163	0,71	21.669	15.577	0,77
Thuiswonend meerderjarig kind	22.949	7.000	0,74	24.240	7.103	0,81
Overig huishouden	1.609	13.780	0,57	1.991	13.806	0,64
Leeftijdsgroepen						
18- tot 20-jarige in hh	4.003	4.603	0,76	3.943	4.732	0,82

⁴ Het totaal aantal huishoudens met een uitkering is nu lager dan in voorgaande tabellen, omdat niet voor ieder huishouden een bijstandsbedrag of bijstandsduur bekend is. Dit geeft 376.540 huishoudens op 31 december 2021 en 349.187 huishoudens op 31 december 2022. In een aantal gevallen kan geen fractie berekend worden, omdat het normbedrag gelijk is aan nul. Dit resulteert in 372.525 huishoudens op 31 december 2021 en 345.050 huishoudens op 31 december 2022

	2022			2021		
	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag
20- tot 25-jarige in hh	21.671	10.338	0,75	23.454	10.310	0,81
25- tot 30-jarige in hh	28.756	13.249	0,76	31.315	12.976	0,83
30- tot 40-jarige in hh	71.194	14.509	0,77	81.655	14.168	0,84
40- tot 50-jarige in hh	81.338	14.931	0,78	90.216	14.640	0,85
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	172.248	14.802	0,79	180.009	14.512	0,86
Woonsituatie						
Corporatiewoning	295.710	14.399	0,79	309.549	14.131	0,87
Standplaats	1.803	15.156	0,79	1.925	14.922	0,86
Herkomst ^{a)}						
met herkomst Turkije in hh	21.616	14.384	0,79	22.873	14.070	0,86
met herkomst Suriname in hh	18.730	14.106	0,80	20.980	13.795	0,87
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	11.461	13.873	0,79	12.234	13.684	0,86
met herkomst Marokko in hh	27.391	14.725	0,80	29.363	14.426	0,87
met herkomst Ghana in hh	1.917	13.855	0,80	2.046	13.629	0,87
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	10.013	14.564	0,82	10.433	14.381	0,90
met herkomst overig Afrika in hh	20.372	14.815	0,80	21.627	14.574	0,88
met herkomst Afghanistan in hh	6.064	15.028	0,80	5.809	14.893	0,87
met herkomst Irak in hh	9.155	15.658	0,82	9.571	15.451	0,89
met herkomst Syrië in hh	27.170	15.807	0,82	25.271	15.562	0,89
met herkomst Iran in hh	5.991	15.370	0,83	6.251	14.945	0,90
met herkomst China in hh	2.110	14.463	0,78	2.393	14.165	0,85
met herkomst India in hh	544	14.050	0,76	570	14.339	0,84
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	4.297	14.742	0,80	4.630	14.475	0,87
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	4.711	15.013	0,80	5.113	14.775	0,87
met herkomst overig Europa in hh	18.600	13.779	0,75			
met herkomst overig Azië in hh	16.216	14.445	0,78			
met herkomst overig Amerika en Oceanië in hh	7.123	13.765	0,78			
Opleidingsniveau ^{b)}						
HCI-laag in hh	293.560	14.469	0,79	298.230	14.432	0,88
HCI-midden in hh	35.039	12.045	0,70	64.003	11.562	0,72
HCI-hoog in hh	12.728	13.165	0,73	16.560	13.085	0,80
(V)SO/PrO in hh	10.282	9.383	0,74	9.768	8.984	0,81
Gezondheidsindicatoren						
Zorgkosten boven € 5.000 / € 50.000	64.646	14.068	0,78	3.361	13.582	0,85
Verleden met zorgkosten boven € 5.000	191.156	14.171	0,78			
Gebruik GGZ	57.815	13.757	0,78	64.731	13.637	0,85
Verleden met ggz-kosten	177.769	13.967	0,78			
Medicijnen voor verslaving	7.772	14.874	0,80	8.686	14.560	0,87
Medicijnen voor depressie	61.061	14.033	0,77	63.928	13.841	0,84
Medicijnen voor psychose/bipolaire stoornis	33.065	13.821	0,77	33.726	13.630	0,84

	2022			2021		
	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag
Medicijnen voor epilepsie en pijn	41.726	14.257	0,78			
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	257.672	14.142	0,78	283.377	13.871	0,85
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	72.837	14.601	0,78	75.964	14.358	0,85
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	32.437	14.677	0,78	32.763	14.396	0,85
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	10.644	14.636	0,78	10.618	14.354	0,85
Zorgkosten voor hulpmiddelen	60.153	14.452	0,78			
Ziekenhuiskosten	217.813	14.297	0,78			
Bovengemiddeld huisartskosten	148.318	14.249	0,78			
Stapelning van problematiek						
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh ^{a)} in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	72.784	15.441	0,81	74.517	15.085	0,88
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh ^{a)} & gezondheidsproblemen in hh ^{c)}	79.590	15.068	0,80	77.579	14.763	0,88
HCI laag in hh ^{b)} & gezondheidsproblemen in hh ^{c)}	158.869	14.505	0,79	148.869	14.490	0,87
Voormalig studenten & psychproblematiek in hh	6.035	13.246	0,76			
Overige uitkeringen						
WW-uitkering in hh	1.728	7.954	0,40	2.171	8.275	0,46
AO-uitkering (15-80%) in hh	1.437	8.334	0,44	1.537	8.385	0,48
AO-uitkering (80-100%) in hh	14.423	6.624	0,33	14.281	6.669	0,37
ANW-uitkering in hh	145	8.303	0,44	157	8.651	0,49
Ziektewet, wachtgeld of (overige uitkering in 2021) in hh	4.622	9.672	0,52	10.496	10.266	0,62
Pensioenuitkering in hh	5.841	11.832	0,64	7.268	11.640	0,70
Vraagkant ^{d)}						
Relatief weinig beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	51.514	14.373	0,80	95.158	14.068	0,87
Relatief veel beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	50.742	14.158	0,79	39.704	13.701	0,85
Buurteffecten ^{d)}						
Relatief weinig overlast in de buurt	65.046	14.550	0,81	71.617	13.430	0,83
Relatief veel overlast in de buurt	68.553	13.650	0,77	65.138	14.240	0,88
Loonkostensubsidie						
Ontvangt loonkostensubsidie	3.094	8.876	0,47	2.678	0,53	0,46

De tabel geeft per achtergrondkenmerk het aantal huishoudens, de gemiddelde prijs per uitkering en de fractie ten opzichte van de norm. De prijs per uitkering en de fractie van het normbedrag zijn gecorrigeerd voor uitkeringen aan AOW-gerechtigden en elders verzorgden, opgehoogd naar een geheel jaar uitkering en gemaximeerd op het normbedrag voor het huishouden. Dat sluit aan bij de uitkomstmaat die vanaf model 2019 voor de prijscomponent is gebruikt. De cijfers zijn weergegeven voor de jaren 2021 en 2022. Een aantal kenmerken hebben dezelfde benaming in de tabel maar verschillen tussen de jaren inhoudelijk van elkaar:

- De definitie van migratieachtergrond is gewijzigd naar herkomstland, zie aanpassing in schattingsrapport.
- Het inkomen van zelfstandigen is in de nieuwe modelvariant toegevoegd aan het arbeidsverleden van de HCI-indicator. Zie voor de uitleg over de aanpassing het rapport over doorontwikkeling model 2024 (Vermeulen et al., 2023a).
- De gezondheidsindicator bevat in de nieuwe modelvariant ook het kenmerk medicijnen voor epilepsie en pijn.

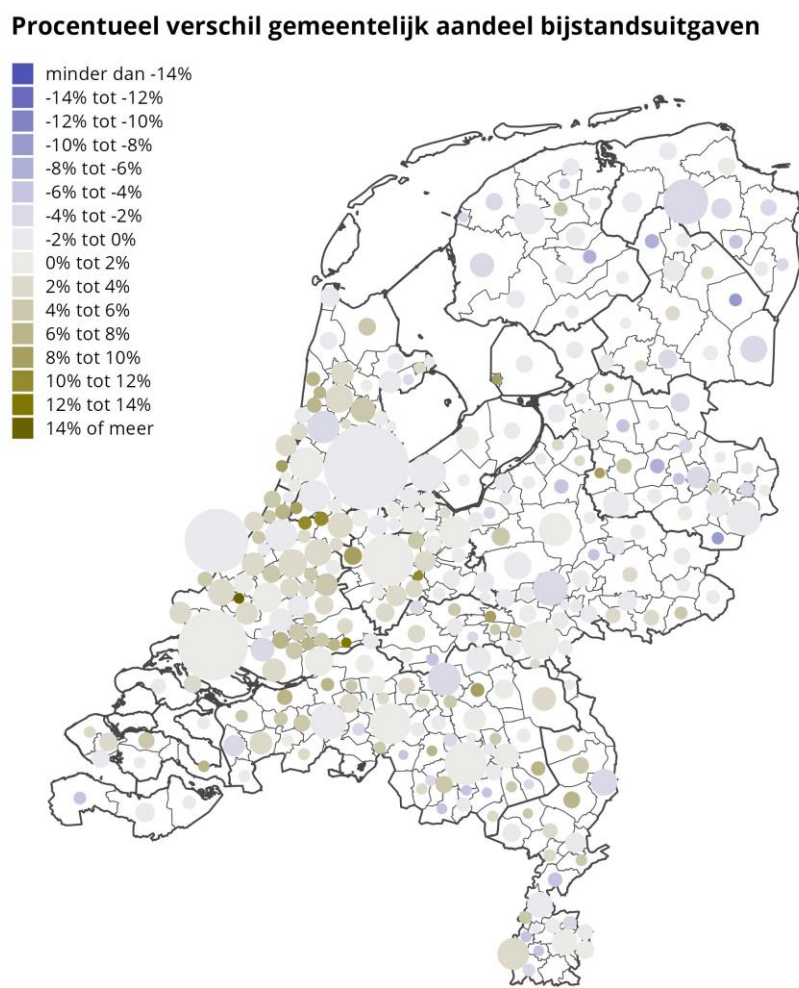
d) De regiokenmerken zijn in de nieuwe modelvariant anders gedefinieerd dan in het originele model 2023. Zo zijn de kenmerken niet meer op gemeenteniveau maar op PC4 niveau. Zie voor alle aanpassingen het rapport over doorontwikkeling model 2024 (Vermeulen et al., 2023a).

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Figuur 3.2 laat het procentuele verschil zien in de bijstandsuitgaven. Het gaat hier om uitgavenaandelen, waardoor veranderingen in uitgaven op macroniveau geen rol spelen. De gemeentelijke aandelen in de bijstandsuitgaven zijn gegroeid in kleinere gemeenten in de randstad. Daarnaast valt op dat de uitgavenaandelen in de grote steden beperkt veranderen (tussen de -2 en 2 procent). De sterke daling van het aantal bijstandshuishoudens in Amsterdam en enkele omliggende gemeenten is hier niet zichtbaar, omdat het bij de tijdelijke versoepeling van de Bbz om relatief kleine uitkeringen ging.

Figuur 3.2 Het aandeel van de bijstandsuitgaven stijgt sterker in het westen dan in het oosten van het land

De figuur toont per gemeente het verschil tussen het aandeel bijstandsuitgaven in 2022 en in 2021, uitgedrukt als percentage van het aandeel bijstandsuitgaven in 2021. Dit zijn de cijfers die respectievelijk voor de actualisatie van model 2024 en de actualisatie van model 2023 worden gebruikt. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2023.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

3.3 Conclusies

Het beroep op een bijstandsuitkering is tussen eind 2021 en eind 2022 gedaald. De verschillen in de feitelijke bijstandskansen naar type huishoudens en regiokenmerken zijn tussen eind 2021 en eind 2022 over het algemeen

stabil. Het aantal bijstandshuishoudens nam sterk af in de gemeente Amsterdam en een aantal omliggende gemeenten. Verder namen het aantal bijstandshuishoudens en de uitgaven aan bijstand relatief sterk toe in kleinere gemeenten in de Randstad.

4 Geactualiseerde voorspelling

Dit hoofdstuk presenteert de geactualiseerde voorspelling van model 2024. Ook tonen we enkele plausibiliteits-toetsen zoals de afwijking in het aantal voorspelde en daadwerkelijke bijstandshuishoudens, de afwijking in euro's van de budgetten met de feitelijke uitgaven van gemeenten in 2022 en de budgetmutaties ten opzichte van model 2023. De volgende paragraaf gaat in op de resultaten van de geactualiseerde voorspelling van de volumecomponent. De daaropvolgende paragraaf gaat in op de resultaten van de geactualiseerde voorspelling van de prijscomponent. Paragraaf 4.3 toetst de uitkomsten op plausibiliteit en Paragraaf 4.4 bevat een verklarende analyse van veranderingen in het objectieve budget. De laatste paragraaf concludeert.

4.1 Volumecomponent

Om de voorspelde bijstandskans te berekenen worden de gewichten van het schattingsmodel voor de volumecomponent (zie Bijlage C van het technisch document schattingsfase) vermenigvuldigd met de kenmerken in het geactualiseerde bestand. Dit geeft voor elk huishouden op 31 december 2022 een bijstandskans. Tabel 4.1 bevat het aantal huishoudens en de bijbehorende werkelijke en voorspelde bijstandskans, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

Verschillen tussen de voorspelde en werkelijke bijstandskans kunnen een aantal oorzaken hebben. Allereerst zijn de gewichten geschat op het bestand begin 2021. De samenstelling van een groep huishoudens kan sinds die tijd gewijzigd zijn. Substantiële wijzigingen kunnen leiden tot een afwijking tussen de voorspelde en de werkelijke bijstandskans. Ten tweede introduceert de actualisatie zelf ruis die verschillen kan veroorzaken. Deze ruis ontstaat doordat niet alle gegevens geactualiseerd kunnen worden en dus verschillende peilmomenten worden gehanteerd. Dit komt bijvoorbeeld voor bij de HCI: er zijn in de actualisatie meer mensen met een onbekend opleidingsniveau, omdat volledige actualisatie niet mogelijk is. Meer mensen worden aan de groep 'HCI onbekend' toegekend en daardoor verandert de bijstandskans van de mensen die wel zijn ingedeeld.

Dit speelt ook bij kenmerken voor niet-rechthebbenden, zoals vermogen, overwaarde, Ziektewet, wachtgeld en arbeidsongeschiktheid. Doordat vermogensgegevens dateren van 1 januari 2021 is een fictief persoonlijk vermogen berekend. Daardoor kan het zijn dat mensen eind 2022 onterecht als (niet-)rechthebbende worden gezien. Hetzelfde geldt voor Ziektewet, wachtgeld en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Dit is gebaseerd op eind 2020, maar als de uitkering daarna stopt, kan dat betekenen dat er eind 2022 wel weer recht op bijstand is. Ook bij zorgkosten en medicijngebruik speelt de aansluiting tussen schatting en actualisatie mee, omdat zorgkosten zijn gebaseerd op het jaar 2020, en medicijngebruik op 2021. Migranten die zich in 2021 of 2022 in Nederland vestigen, hebben bijvoorbeeld een relatief grote bijstandskans, maar (nog) onbekende zorgkosten in 2022.

Verder is het bijstandsverdeelmiddel geen macromodel. Ramingen van de ontwikkeling in bijstandsgebruik op landelijk niveau zijn gebaseerd op een macromodel van het Centraal Planbureau dat andere kenmerken en een andere structuur heeft dan het verdeelmiddel. Van het verdeelmiddel hoeven we daarom niet per se een goede verklaring van ontwikkelingen op macroniveau te verwachten. Dat maakt ook niet uit, want bij het verdeelmiddel gaat het om verschillen in bijstandsafhankelijkheid en uitgaven tussen gemeenten. Ontwikkelingen op macroniveau hebben daar geen directe invloed op. Indirect kunnen er natuurlijk wel gevolgen zijn, bijvoorbeeld als een bepaalde groep huishoudens relatief hard door conjuncturele ontwikkelingen wordt getroffen (ten opzichte van andere huishoudtypen) en een gemeente een relatief groot aandeel van deze groep huisvest (ten opzichte van andere gemeenten).

De voorspelde bijstandskans ligt in totaal met 5,5 procent hoger dan de werkelijke bijstandskans van 4,8 procent. Dit was ook bij model 2023 en model 2022 het geval: de voorspelde bijstandsafhankelijkheid was bij de actualisatie van model 2023 5,7 procent, terwijl de werkelijke bijstandskans op 31 december 2021 5,2 procent was. In de actualisatie van model 2022 was de voorspelde bijstandsafhankelijkheid 6,0 procent, terwijl de werkelijke bijstandskans op 31 december 2020 5,4 procent was.

Ook voor de meeste groepen geldt dat de voorspelde bijstandskans groter is dan de werkelijke bijstandskans. Er zijn echter uitzonderingen: net als in model 2023 en model 2022 is de voorspelde bijstandskans kleiner dan de werkelijke bijstandskans voor huishoudens met 18-20-jarigen en huishoudens waarin minstens één persoon een Ziektewetuitkering of wachtgeld ontvangt. Daarnaast zien we nog een kleinere voorspelde dan werkelijke kans bij huishoudens met minstens één lid van Afghaanse herkomst, alleenstaanden met een vermogen boven de 6.295 euro en huishoudens met een AO-uitkering (beide categorieën). Ook zien we in dit jaar dat de voorspelde kans voor verschillende zorgkenmerken iets lager uitkomt dan de werkelijke bijstandskans. Dit geldt bijvoorbeeld voor huishoudens met één lid dat medicijnen gebruikt tegen bipolaire stoornissen of epilepsie en pijn.

Het verschil tussen werkelijke en voorspelde bijstandskans is naar verhouding wat groter bij huishoudens met een thuiswonend meerderjarig kind en overige huishoudens. Verder zit er een groot verschil tussen werkelijke en voorspelde bijstandskans voor de groep uit de voormalige Sovjet-Unie. Dit heeft te maken met de instroom van Oekraïense vluchtelingen. Deze groep heeft kenmerken die sterk samenhangen met een verhoogde kans op bijstand, maar ontvangt leefgeld in plaats van een bijstandsuitkering. Ook zien we een relatief hoge voorspelde bijstandskans voor de groep met tenminste één lid met herkomst Turkije.

Tabel 4.1 De voorspelde bijstandskans ultimo 2022 is hoger dan de werkelijke bijstandskans

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
Totaal	7.434.986	4,8%	5,5%
Huishoudenstypen			
Alleenstaande	2.209.634	8,7%	9,9%
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	73.342	24,1%	26,0%
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	118.709	18,0%	20,2%
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	115.228	14,7%	16,4%
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	146.157	12,9%	14,3%
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	3.786	7,2%	8,5%
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	16.435	6,9%	7,5%
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	27.002	5,8%	6,4%
Eenouder-vader, jongste kind 18+	55.444	3,4%	4,1%
Paar, jongste kind 18-	1.477.664	2,3%	2,6%
Paar, jongste kind 18+	473.646	1,4%	1,5%
Paar zonder kinderen	1.250.798	1,5%	1,8%
Thuiswonend meerderjarig kind	1.429.724	1,7%	2,1%
Overig huishouden	37.417	4,6%	6,5%
Leeftijdsgroepen			
18-20-jarige in hh	427.088	1,1%	0,8%
20-25-jarige in hh	1.088.967	2,3%	3,0%
25-30-jarige in hh	981.756	3,1%	3,9%

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
30-40-jarige in hh	1.707.432	4,2%	4,9%
40-50-jarige in hh	1.611.359	5,1%	5,6%
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	2.559.713	6,8%	7,4%
Woonsituatie			
Corporatiewoning	1.835.772	16,3%	17,8%
Standplaats	12.205	14,8%	17,6%
Herkomst^{a)}			
met herkomst Turkije in hh	235.715	9,3%	9,8%
met herkomst Suriname in hh	225.079	8,6%	9,8%
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	114.367	10,4%	12,3%
met herkomst Marokko in hh	207.931	13,4%	14,7%
met herkomst Ghana in hh	16.768	11,6%	13,5%
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	32.105	31,7%	36,6%
met herkomst overig Afrika in hh	152.670	13,6%	15,8%
met herkomst Afghanistan in hh	26.697	22,9%	22,7%
met herkomst Irak in hh	34.527	26,7%	28,5%
met herkomst Syrië in hh	60.419	45,1%	47,5%
met herkomst Iran in hh	32.524	18,6%	9,1%
met herkomst China in hh	66.461	3,3%	20,3%
met herkomst India in hh	42.552	1,3%	3,9%
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	53.793	8,1%	2,2%
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	121.236	3,9%	10,6%
met herkomst overig Europa	769.283	2,5%	3,0%
met herkomst Azië	182.902	4,0%	5,3%
met herkomst Amerika en Oceanië	350.906	4,7%	5,0%
Opleidingsniveau^{b)}			
HCI-laag in hh	2.050.323	14,6%	16,7%
HCI-midden in hh	4.005.890	0,9%	1,2%
HCI-hoog in hh	2.525.534	0,5%	0,7%
(V)SO/PrO in hh	120.176	9,7%	11,3%
Gezondheidsindicatoren			
Zorgkosten onbekend	492.059	5,0%	8,0%
Zorgkosten boven € 5.000	714.508	9,6%	9,9%
Verleden met zorgkosten boven de € 5.000	2.859.924	6,9%	7,5%
Gebruik GGZ	559.262	11,1%	11,8%
Verleden met ggz-kosten	2.415.133	7,7%	8,4%
Medicijnen tegen verslaving	40.876	20,5%	20,7%
Medicijnen tegen depressie	651.627	9,7%	9,9%
Medicijnen tegen psychose/bipolaire stoornis	212.705	17,0%	16,9%
Medicijnen tegen epilepsie en pijn	325.821	13,4%	13,4%
Medicijngebruik uit < vier hoofdgroepen	6.850.439	3,9%	4,5%
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	915.496	8,1%	8,5%
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	280.347	11,8%	11,9%

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	70.032	15,4%	15,3%
Zorgkosten voor hulpmiddelen	853.617	7,2%	7,6%
Ziekenhuiskosten	4.118.584	5,4%	7,1%
Bovengemiddeld huisartskosten	2.309.458	6,6%	5,9%
Stapelning van problematiek			
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh ^{a)} in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	339.668	21,6%	23,1%
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh ^{a)} & gezondheidsproblemen in hh ^{c)}	393.706	20,7%	21,5%
HCl laag in hh ^{b)} & gezondheidsproblemen in hh ^{c)}	858.457	19,0%	20,2%
Voormalig studenten & psychproblematiek in hh	83.680	7,5%	8,5%
Niet-rechthebbenden			
Alleenstaande, vermogen > € 5.000 (2021), € 6.295 (2022)	785.981	1,6%	1,5%
Alleenstaande, vermogen t/m € 5.000 (2021), € 6.295 (2022) & overwaarde > € 50.000 (2021), € 53.100 (2022)	88.508	2,4%	2,8%
Paar, vermogen > € 10.000 (2021), € 12.590 (2022)	3.140.421	0,4%	0,4%
Paar, vermogen > € 10.000 (2021), € 12.590 (2022) & overwaarde > € 50.000 (2021), € 53.100 (2022)	576.002	0,7%	0,9%
Student (mbo/hbo/wo) in hh	1.096.476	1,0%	0,8%
WW-uitkering in hh	123.313	1,4%	1,4%
AO-uitkering 15-80% in hh	99.785	1,5%	1,2%
AO-uitkering 80-100% in hh	529.794	2,8%	2,4%
ANW-uitkering in hh	18.744	0,8%	0,7%
ZW of wachtgeld in hh	95.701	4,9%	2,0%
Pensioenuitkering in hh	785.981	1,6%	3,0%
Vraagkant ^{d)}			
Relatief weinig personen werken onder niveau in gemeente	1.004.034	5,4%	6,2%
Relatief veel personen werken onder niveau in gemeente	1.002.446	5,6%	6,5%
Relatief weinig beschikbaarheid van werk in gemeente	1.067.684	4,7%	5,4%
Relatief veel beschikbaarheid van werk in gemeente	1.196.681	5,1%	5,9%
Buurteffecten ^{d)}			
Relatief weinig inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	872.609	1,5%	2,0%
Relatief veel inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	987.656	12,9%	14,3%
Relatief weinig overlast in de buurt	1.069.409	1,8%	2,2%
Relatief veel overlast in de buurt	1.404.357	9,2%	10,5%

De tabel laat het aantal huishoudens en de werkelijke kans op bijstand op peildatum 31 december 2022 zien. Daarnaast is de voorspelde kans op bijstand, berekend door toepassing van de gewichten uit het schattingsmodel voor de volumecomponent van model 2024 op het geactualiseerde analysebestand met peildatum 31 december 2022, weergegeven. De cijfers zijn uitgesplitst naar achtergrondkenmerken van huishoudens.

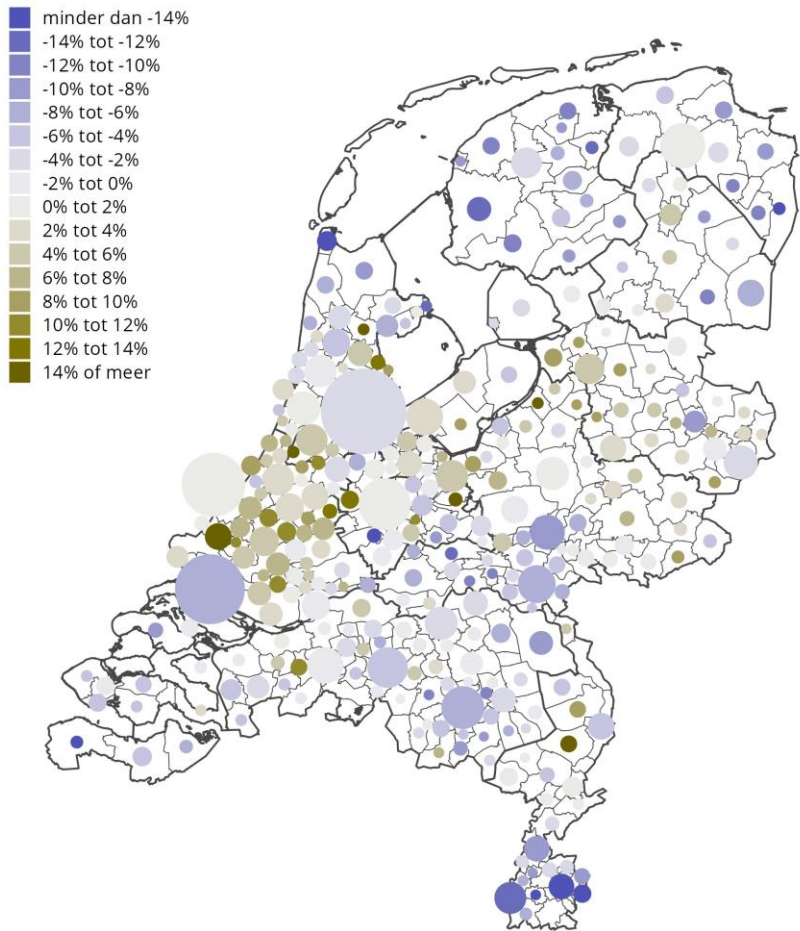
Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Het voorspeld aantal bijstandshuishoudens stijgt vooral in de Randstand (m.u.v. de grote steden) en in mindere mate in het oosten, zie Figuur 4.1. Verder daalt het voorspeld aantal bijstandshuishoudens het sterkst in Zuid-Limburg, regio Arnhem-Nijmegen en in de kleine gemeenten in het Noorden van het land.

Figuur 4.1 Voorspelde bijstandsafhankelijkheid stijgt tussen ultimo 2021 en ultimo 2022 relatief hard in de Randstad

Procentueel verschil voorspeld aantal bijstandshuishoudens

De figuur toont het procentuele verschil tussen het voorspelde aantal huishoudens met bijstand o.b.v. de volumecomponent van model 2023 en het voorspelde aantal huishoudens met bijstand o.b.v. de volumecomponent van model 2024, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk ultimo 2021 en ultimo 2022. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2023.
 Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

4.2 Prijscomponent

Om de voorspelde fractie van het normbedrag te berekenen worden de gewichten van het schattingsmodel voor de prijscomponent (zie Bijlage C van het technisch document schattingsfase) vermenigvuldigd met de kenmerken in het geactualiseerde bestand. Net als in de schattingsfase zijn ook in de actualisatiefase de voorspelde prijsfracties vrijwel gelijk aan de werkelijke prijsfracties – zie Tabel 4.2.

Ook voor het merendeel van de huishoud- en regiokenmerken zijn de voorspelde prijsfracties vrijwel gelijk aan de werkelijke prijsfracties. Voor overige huishoudens en thuiswonende meerjarige kinderen wordt de voorspelde prijsfractie echter wel relatief sterk overschat. Hetzelfde geldt voor huishoudens met minstens één lid tussen de 18 tot 20 jaar of tussen de 20 tot 25 jaar. Ook bij huishoudens met een WW- of ANW-uitkering zien we een relatief sterke overschatting van de prijsfractie. Blijkbaar verdienen huishoudens met een WW- of ANW-uitkering meer bij dan voorspeld. Daarnaast is de werkelijke fractie lager voor de groep met HCl midden dan het model voorspelt.

De indicator voor LKS-ontvangst zorgt ervoor dat huishoudens, die zowel bijstand als LKS ontvangen, gemiddeld een lagere uitkering ontvangen. De fractie van het normbedrag is in werkelijkheid wel hoger dan voorspeld.

Tabel 4.2 Voorspelde fracties ultimo 2022 ongeveer gelijk aan de werkelijke fracties

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke fractie van het normbedrag	Voorspelde fractie van het normbedrag
Totaal	349.187	0,79	0,80
Huishoudtypen			
Alleenstaande	185.389	0,81	0,82
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	17.469	0,79	0,81
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	21.336	0,78	0,79
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	16.870	0,78	0,79
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	18.784	0,83	0,79
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	270	0,80	0,83
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	1.135	0,82	0,83
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	1.575	0,83	0,84
Eenouder-vader, jongste kind 18+	1.898	0,84	0,84
Paar, jongste kind 18-	34.291	0,76	0,77
Paar, jongste kind 18+	6.770	0,78	0,77
Paar zonder kinderen	18.842	0,71	0,71
Thuiswonend meerderjarig kind	22.949	0,74	0,82
Overig huishouden	1.609	0,57	0,69
Leeftijdsgroepen			
18- tot 20-jarige in hh	4.003	0,76	0,84
20- tot 25-jarige in hh	21.671	0,75	0,84
25- tot 30-jarige in hh	28.756	0,76	0,80
30- tot 40-jarige in hh	71.194	0,77	0,79
40- tot 50-jarige in hh	81.338	0,78	0,79
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	172.248	0,79	0,80
Woonsituatie			
Corporatiewoning	295.710	0,79	0,81
Standplaats	1.803	0,79	0,79
Herkomst ^{a)}			
met herkomst Turkije in hh	21.616	0,79	0,80
met herkomst Suriname in hh	18.730	0,80	0,82
met herkomst Cariben in hh	11.461	0,79	0,81
met herkomst Marokko in hh	27.391	0,80	0,81
met herkomst Ghana in hh	1.917	0,80	0,83
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	10.013	0,82	0,83
met herkomst overig Afrika in hh	20.372	0,80	0,82

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke fractie van het normbedrag	Voorspelde fractie van het normbedrag
met herkomst Afghanistan in hh	6.064	0,80	0,83
met herkomst Irak in hh	9.155	0,82	0,83
met herkomst Syrië in hh	27.170	0,82	0,83
met herkomst Iran in hh	5.991	0,83	0,85
met herkomst China in hh	2.110	0,78	0,80
met herkomst India in hh	544	0,76	0,79
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	4.297	0,80	0,79
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	4.711	0,80	0,80
met herkomst overig Europa in hh	18.600	0,75	0,78
met herkomst overig Azië in hh	16.216	0,78	0,79
met herkomst overig Amerika en Oceanië in hh	7.123	0,78	0,80
Opleidingsniveau ^{b)}			
HCI-laag in hh	293.560	0,79	0,81
HCI-midden in hh	35.039	0,70	0,76
HCI-hoog in hh	12.728	0,73	0,76
(V)SO/PrO in hh	10.282	0,74	0,82
Gezondheidsindicatoren			
Zorgkosten boven € 5.000 / € 50.000	64.646	0,78	0,78
Verleden met zorgkosten boven € 5.000	191.156	0,78	0,82
Gebruik GGZ	57.815	0,78	0,79
Verleden met ggz-kosten	177.769	0,78	0,79
Medicijnen voor verslaving	7.772	0,80	0,81
Medicijnen voor depressie	61.061	0,77	0,78
Medicijnen voor psychose/bipolaire stoornis	33.065	0,77	0,79
Medicijnen voor epilepsie en pijn	41.726	0,78	0,59
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	257.672	0,78	0,80
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	72.837	0,78	0,79
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	32.437	0,78	0,78
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	10.644	0,78	0,78
Zorgkosten voor hulpmiddelen	60.153	0,78	0,64
Ziekenhuiskosten	217.813	0,78	0,69
Bovengemiddeld huisartskosten	148.318	0,78	0,70
Stapeling van problematiek			
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hh a) in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	72.784	0,81	0,82
Herkomstland met verhoogde kans op bijstand in hha) & gezondheidsproblemen in hh c)	79.590	0,80	0,81
HCI laag in hh b) & gezondheidsproblemen in hh c)	158.869	0,79	0,80
Voormalig studenten & psychproblematiek in hh	6.035	0,76	0,68
Overige uitkeringen			

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke fractie van het normbedrag	Voorspelde fractie van het normbedrag
WW-uitkering in hh	1.728	0,40	0,51
AO-uitkering (15-80%) in hh	1.437	0,44	0,45
AO-uitkering (80-100%) in hh	14.423	0,33	0,35
ANW-uitkering in hh	145	0,44	0,51
Ziektewet of wachtgeld of in hh	4.622	0,52	0,41
Pensioenuitkering in hh	5.841	0,64	0,65
Vraagkant ^{d)}			
Relatief weinig beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	51.514	0,80	0,82
Relatief veel beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	50.742	0,79	0,80
Buurteffecten ^{d)}			
Relatief weinig overlast in de buurt	65.046	0,81	0,82
Relatief veel overlast in de buurt	68.553	0,77	0,78
Loonkostensubsidie			
Ontvangt loonkostensubsidie	3.094	0,47	0,42

De tabel geeft in de eerste twee kolommen de gemiddelde werkelijke prijsfractie weer. De laatste twee kolommen geven de voorspelde gemiddelde fractie weer. Alleen bijstandshuishoudens zijn meegenomen in de voorspelling in de tabel. In werkelijkheid wordt voor alle huishoudens een gemiddelde prijsfractie voorspeld. Deze is echter niet direct vergelijkbaar met de werkelijke prijsfractie van bijstandshuishoudens.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

In Tabel 4.3 is te zien dat voor zowel de schattingsfase als de actualisatiefase van model 2024 de gemiddelde voorspelde fractie 2022 ongeveer is gelijk aan de werkelijke fractie. Hetzelfde gold voor model 2023.

Tabel 4.3 Voorspelde fracties ultimo 2021 nagenoeg gelijk aan de werkelijke fracties

Model	Fractie van het normbedrag: gemiddeld schatting		Fractie van het normbedrag: gemiddeld actualisatie	
	Werkelijk	Voorspeld	Werkelijk	Voorspeld
Model 2024	0,80	0,81	0,79	0,80
Model 2023	0,87	0,87	0,86	0,87

De tabel geeft in de eerste en de derde kolom de gemiddelde werkelijke prijsfractie weer. De tweede en de vierde kolom geven de gemiddelde voorspelde prijsfractie weer. Alleen bijstandshuishoudens zijn meegenomen in de voorspelling in de tabel. In werkelijkheid wordt voor alle huishoudens een gemiddelde prijsfractie voorspeld. Deze is echter niet direct vergelijkbaar met de werkelijke prijsfractie van bijstandshuishoudens.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

4.3 Plausibiliteit

Net als in Paragraaf 5.2 van het achtergronddocument over de schattingsfase (Vermeulen et al., 2023b) tonen we in deze paragraaf afwijkingen tussen budget in 2024 en uitgaven - in deze rapportage in 2022 (in de schattingsfase was dit 2021). We tonen daarnaast budgetmutaties. Deze uitkomsten geven een beeld van de plausibiliteit van de geactualiseerde uitkomsten. Een tweede doel van het rapporteren van deze resultaten is om te laten zien hoe de

afwijking en de budgetmutaties van de verdeling van de reguliere budgetten tot stand komen. De objectieve budgetten maken hiervan voor de grotere gemeenten namelijk het leeuwendeel van uit.

4.3.1 Afwijking in euro's

De afwijking tussen de budgetten op basis van het objectieve verdeelmodel en de uitgaven in 2022 is een manier om de plausibiliteit van de schattingsresultaten te beoordelen. Hiertoe bepalen we eerst het voorspelde bedrag per huishouden door de voorspelde fractie van het normbedrag te vermenigvuldigen met het normbedrag van een huishouden per 1 juli 2023. Het objectieve budget volgt dan door de voorspelde kans per huishouden in het geactualiseerde bestand te vermenigvuldigen met het voorspelde bedrag per huishouden en dit over alle huishoudens binnen de gemeente op te tellen. Het objectieve budgetaandeel per gemeente resulteert door het objectieve budget te delen door het totaal aan objectieve budgetten van alle gemeenten in 2024. Merk op dat deze maatstaf robuust is voor veranderingen in budget en uitgaven op macroniveau.

Voor de 'afwijking in euro's' tussen objectieve budgetaandelen en uitgavenaandeel is gekeken naar het procentuele absolute verschil tussen het budgetaandeel voor 2024 en het uitgavenaandeel in 2022.⁵ Deze vergelijking is echter niet helemaal zuiver. Allereerst bevatten de uitgaven 2022 ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners. Omdat het budget voor dak- en thuislozen en instellingsbewoners buiten het model om wordt verdeeld, is deze component niet meegenomen in de budgetaandelen die uit het model volgen. Dit zorgt voor een afwijking ten opzichte van de uitgaven in 2022 en vertaalt zich in een grotere afwijking in euro's. Daarnaast gebruikt het model normbedragen per 1 juli 2023 om budgetten voor 2024 te berekenen. De uitgaven 2022 zijn gebaseerd op normbedragen die golden in 2022. De ontwikkeling in de hoogte van de normbedragen is niet voor elk type huishouden gelijk. Ook dit kan daarom resulteren in een minder goede aansluiting. Tenslotte kunnen verschillen tussen budget en uitgaven ook ontstaan door gemeentelijk beleid en uitvoering.

Tabel 4.4 vergelijkt de afwijking in euro's voor model 2024 met model 2023, met een onderscheid naar verschillende grootteklassen van gemeenten. De aansluiting tussen budgetten op basis van het objectieve verdeelmodel (na toepassing van zowel de volume- als prijscomponent) en de uitgavendelen blijkt zeer vergelijkbaar voor model 2024 en model 2023. Gemiddeld genomen neemt het verschil tussen het budgetaandeel en het uitgavenaandeel licht toe.

⁵ Afwijking in euro's = $((\text{budgetaandeel} - \text{uitgavenaandeel}) / \text{uitgavenaandeel}) * 100\%$. In voorgaande rapporten werd dit het herverdeeleeffect genoemd.

Tabel 4.4 Afwijking in euro's nagenoeg gelijk voor model 2024 en model 2023.

Verskil tussen bud- getaandeel en uitga- venaandeel	gem	min	max	totaal	# kleiner dan -12,5%	# -12,5% tot -7.5%	# -7.5% tot 0%	# 0% tot 10%	# groter dan 10%
Model 2024									
Gemeentegrootte									
15.000 - 40.000 inwo- ners	12,1	-41,1	47,9	170	37	12	7	49	65
40.000 - 100.000 inwo- ners	9,2	-9,2	53,4	103	17	3	0	49	34
100.000 - 250.000 in- woners	6,0	-10,1	23,3	28	8	3	0	14	3
Meer dan 250.000 in- woners	7,9	-11,4	-4,1	4	2	2	0	0	0
Totaal	10,5	-41,1	53,4	305	64	20	7	112	102
Gewogen naar inwo- nertal	8,9	-41,1	53,4	305	64	20	7	112	102
Gewogen naar uitga- venaandeel	7,7	-41,1	53,4	305	64	20	7	112	102
Model 2023									
Gemeentegrootte									
15.000 - 40.000 inwo- ners	11,7	-30,9	60,6	170	6	7	37	57	63
40.000 - 100.000 inwo- ners	9,0	-12,1	51,4	102	0	2	28	36	36
100.000 - 250.000 in- woners	5,8	-9,4	23,9	28	0	4	10	10	4
Meer dan 250.000 in- woners	8,3	-11,2	-6,1	4	0	2	2	0	0
Totaal	10,2	-30,9	60,6	304	6	15	77	103	103
Gewogen naar inwo- nertal	8,8	-30,9	60,6	304	6	15	77	103	103
Gewogen naar uitga- venaandeel	7,7	-30,9	60,6	304	6	15	77	103	103

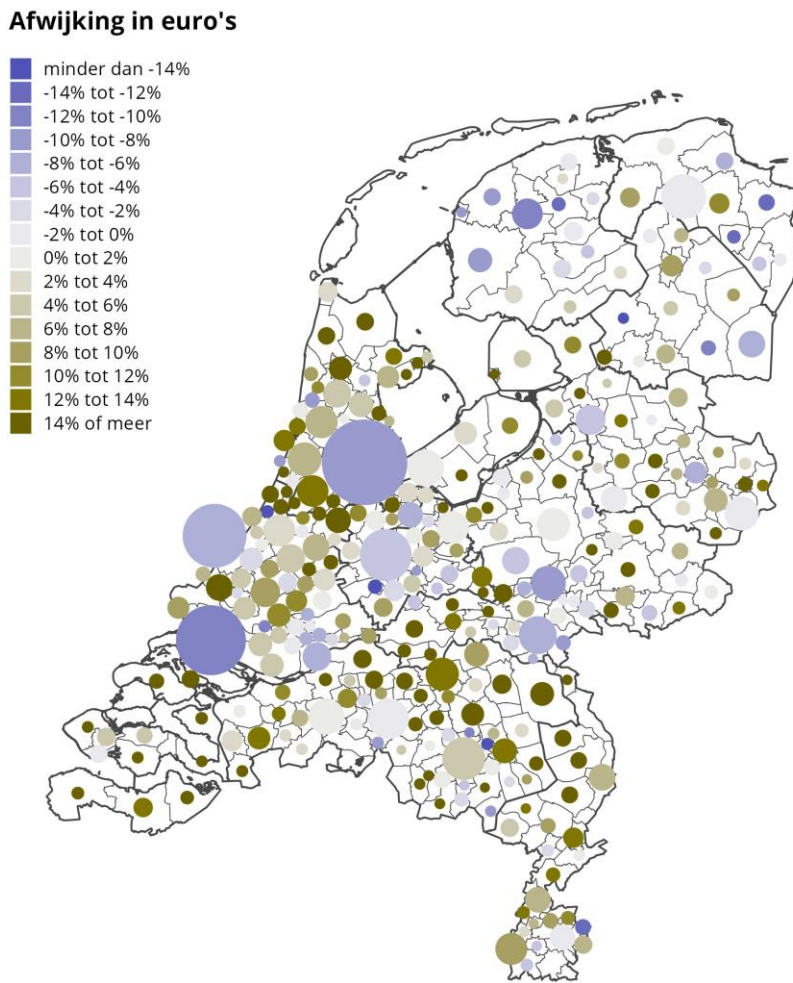
De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners) van het jaar 2022 voor model 2024 en 2021 voor model 2023. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt. Dat geldt ook voor de gemeenten die gedeeltelijk historisch worden gebudgetteerd, er is dus nog geen rekening gehouden met de historische component. Het gemiddelde betreft de gemiddelde absolute afwijking in euro's.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

De afwijking in euro's is negatief in de grotere steden - in het bijzonder Amsterdam, Rotterdam, Arnhem en Leeuwarden, zie Figuur 4.2. De figuur toont voor model 2024 per gemeente het verschil tussen het objectieve budgetaandeel op basis van de actualisatiefase en het aandeel in de totale bijstandsuitgaven in 2022, uitgedrukt als percentage van het uitgavenaandeel. De afwijking in euro's is positief in de kleinere gemeenten, voornamelijk in de (de noordvleugel van) de Randstad, Noord-Brabant en Zeeland.

Figuur 4.2 De afwijking in euro's is vooral negatief in de grote steden

De figuur toont voor model 2024 per gemeente het verschil tussen het objectieve budgetaandeel op basis van de actualisatiefase en het aandeel in de totale bijstandsuitgaven in 2022, uitgedrukt als percentage van het uitgavenaandeel. Cijfers zijn in gemeente-indeling 2023.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

4.3.2 Budgetmutaties

Veranderingen in het budget ten opzichte van de verdeling van vorig jaar zijn een derde manier om de plausibiliteit van de uitkomsten te beoordelen. Om ervoor te zorgen dat verschillen in de omvang van het macrobudget geen rol spelen, is gekeken naar veranderingen in de budgetaandelen van gemeenten. Tabel 4.5 laat zien dat er verschuivingen optreden in de verdeling van objectieve budgetaandelen naar gemeentegrootte. Het budgetaandeel van de G4-gemeenten neemt af. De budgetaandelen van gemeenten van 40.000 tot 250.00 inwoners nemen daarentegen toe.

Tabel 4.5 Kleine verschuiving in objectieve budgetaandelen van de G4 naar de andere gemeenten

Mutaties in objectieve budgetaandelen	cumulatieve objectieve budgetaandelen		
	2024	2023	mutatie in procentpunt
Gemeentegrootte			
0 - 15.000 inw (n =38/37)	1,1	1,2	-0,1
15.000 - 40.000 inw (n =170/171)	14,8	14,9	-0,1
40.000 - 100.000 inw (n = 102/102)	29,6	29,2	0,4
100.000 - 250.000 inw (n = 28/28)	28,8	28,7	0,1
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	25,7	26,0	-0,4
Totaal (n = 342/342)	100	100	

Cumulatieve objectieve budgetaandelen zijn berekend op basis van alle gemeenten in een bepaalde grootteklasse, ingedeeld op basis van het jaar 2022 (model 2022) en het jaar 2023 (model 2023). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Tabel 4.6 laat zien dat er voor individuele gemeenten er sprake zijn van grotere veranderingen in de budgetaandelen tussen model 2023 en 2024. De procentuele veranderingen in budgetaandelen zijn gemiddeld groter bij de kleinere gemeenten. Ook de grote uitschieters in de budgetaandeelmutaties doen zich met name voor bij de gemeenten tot 40.000 inwoners.

Gemiddeld zijn de mutaties in budgetaandelen groter dan de mutaties van model 2022 naar model 2023 (zie Vermeulen et al., 2022). Dit heeft te maken met de wijzigingen vanwege de doorontwikkeling per model 2024. De budgetmutaties tonen hier niet enkel de verschillen van jaar op jaar, maar ook de wijzigingen tussen de modelspecificatie in modeljaar 2023 en modeljaar 2024 zorgen voor mutaties.

De mutaties in objectieve budgetaandelen zijn gemiddeld het kleinst voor de G4. Voor deze gemeente geldt dat twee gemeenten erop vooruitgaan en twee gemeenten niet. In vergelijking tot model 2023 is de orde van grootte voor de budgetmutaties voor de G4-gemeenten redelijk constant gebleven, terwijl voor de overige groepen er sprake is van een toename van 1,2 tot 1,7 procentpunt. De uitschieters voor deze groepen zijn dan ook relatief sterk toegenomen.

Tabel 4.6 Objectieve budgetaandelen veranderen sterker voor kleine gemeenten

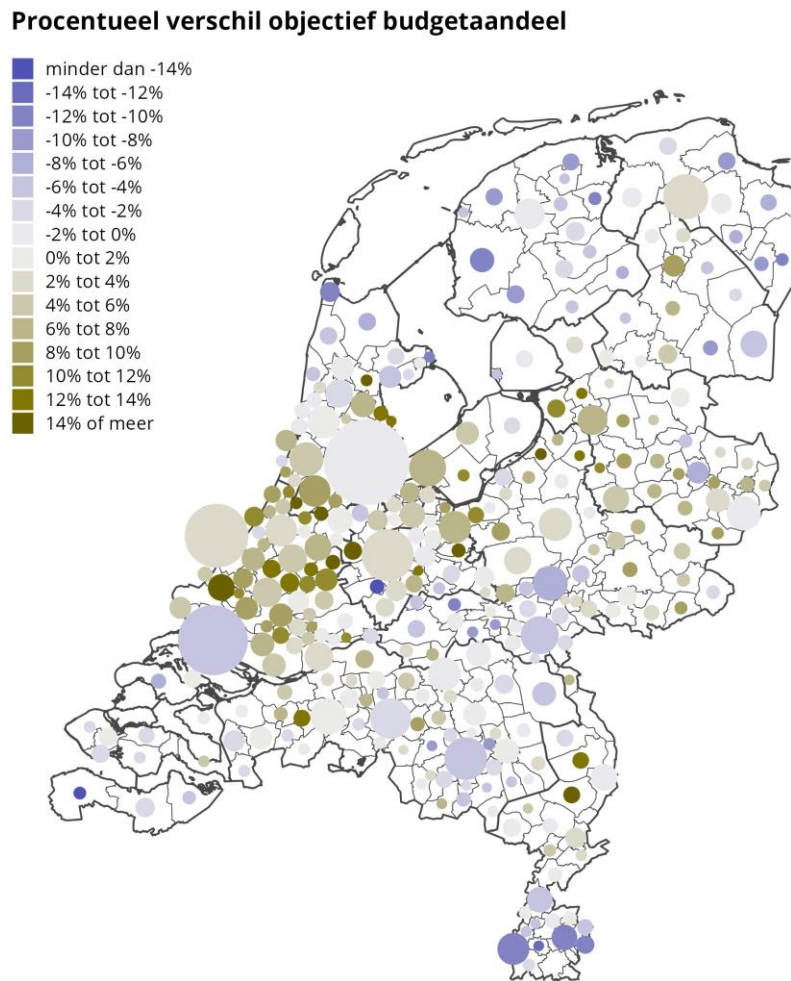
Mutaties in objectieve budgetaandelen	procentuele (absolute) verandering budgetaandeel 2024 t.o.v. budgetaandeel 2023				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
15.000 - 40.000 inw (n = 169)	5,9	-41,1	39,1	73	96
40.000 - 100.000 inw (n = 103)	5,3	-11,8	28,8	43	60
100.000 - 250.000 inw (n = 28)	4,6	-10,1	18,9	11	17
minstens 250.000 inw (n = 4)	3,3	-5,5	3,6	2	2
Totaal (n = 304)	5,6	-41,1	39,1	129	175

Objectieve budgetaandelen zijn berekend op basis van (deels) gebudgetteerde gemeenten in 2024. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt, hierin is nog geen historische component toegepast. Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Figuur 4.3 laat zien hoe de objectieve budgetaandelen per gemeente veranderen ten opzichte van de objectieve budgetaandelen die volgden uit de actualisatie van model 2023. De objectieve budgetaandelen laten daarmee een vergelijkbaar regionaal patroon zien als de ontwikkeling in het voorspelde aantal bijstandsuitkeringen in Figuur 4.1 Het objectief budgetaandeel stijgt in de kleinere gemeenten in de Randstad en daalt in kleinere gemeenten in het Noorden (bijvoorbeeld Friesland, kop van Noord-Holland) en het Zuiden (bijvoorbeeld Zuid-Limburg, Zeeuws-Vlaanderen). Bij de grote steden zien we een tegenstrijdig beeld. Een deel van de steden gaan erop achteruit, maar er gaan ook veel steden op vooruit.

Figuur 4.3 Vooral toename in het budgetaandeel in de Randstad

De figuur toont het procentuele verschil tussen het objectieve budgetaandeel van model 2023 en het objectieve budgetaandeel van model 2024, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk ultimo 2021 en ultimo 2022. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2023.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

4.4 Verklarende analyse van objectieve budgetmutaties

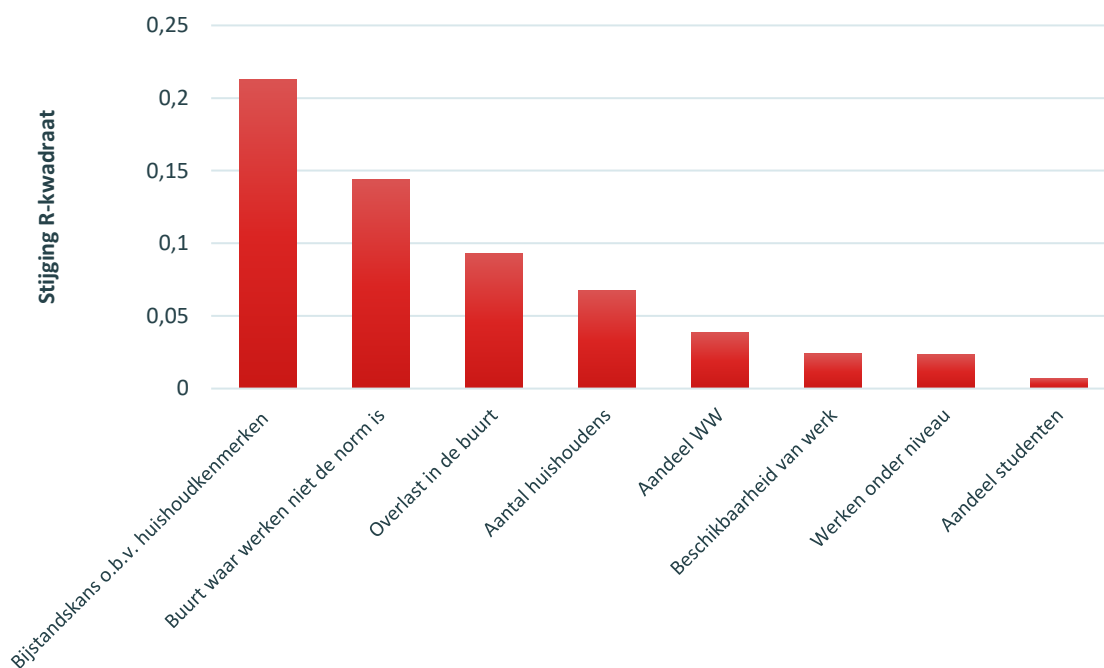
In deze paragraaf verkennen we welke factoren het meest bepalend zijn voor de verandering in het objectieve budget. Hiertoe hebben we een regressieanalyse uitgevoerd van de objectieve budgetmutatie op veranderingen in regiokenmerken, de procentuele verandering van het aantal huishoudens en de procentuele verandering in de geschatte kans op bijstand op basis van huishoudkenmerken.⁶ Het gaat om veranderingen tussen de peildatum van model 2023 en de peildatum van model 2024. De doorontwikkeling van het bijstandsverdeelmiddel speelt een belangrijke rol in deze budgetmutaties.

⁶ De geschatte kans op bijstand op basis van huishoudkenmerken is bepaald door alle regiokenmerken in de volumecomponent op hun landelijke gemiddelde te zetten, hiermee op huishoudniveau de bijstandskans te voorspellen en deze uitkomst vervolgens te aggregeren naar gemeenteniveau. Het kenmerk Beschikbaarheid van laaggeschoold werk hebben we niet meegenomen, omdat de verandering hierin zeer sterk correleert met de verandering in Werken onder niveau.

Kenmerken op huishoud- en buurniveau zijn naar gemeenteniveau geaggregeerd.⁷ Dat kan wel leiden tot vertekening van de bijdrage van kenmerken, als er binnen gemeenten sprake is van samenhang is met bijstandskans.⁸ Observaties zijn gewogen naar het aantal huishoudens.⁹ Op basis van deze regressie hebben we vervolgens een dominantieanalyse uitgevoerd om te bepalen welke kenmerken het meest bepalend waren voor de mutatie van het objectieve budget.

Figuur 4.4 toont het resultaat van de dominantieanalyse. In deze figuur zijn de kenmerken geordend naar hun relatieve bijdrage, met het belangrijkste kenmerk aan de linkerkant. Op de verticale as staat de bijdrage van het kenmerk aan de verklaringskracht van het model. De drie kenmerken met de grootste bijdrage zijn Bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken, Buurt waar werken niet de norm is en Overlast in de buurt.

Figuur 4.4 Veranderingen in de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken, buurt waar werken niet de norm is en overlast in de buurt zijn bepalend voor de procentuele verandering in het objectieve budget.

De figuur toont de uitkomst van de dominantieanalyse. Deze analyse meet de relatieve bijdrage van de verklarende variabelen, in dit geval de (procentuele) verschillen van de regiokenmerken uit het volumemodel, de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken en het aantal huishoudens, op de verandering in objectieve budgetaandelen. Voor de regiokenmerken kijken we naar de verschillen tussen de geactualiseerde gegevens van model 2023 en model 2024. Bij de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken en het aantal huishoudens kijken we naar de relatieve verschillen tussen de geactualiseerde gegevens van model 2023 en model 2024.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

Figuur 4.5, Figuur 4.6 en Figuur 4.7 tonen kaartjes van de veranderingen in deze kenmerken. Het ruimtelijke patroon in de verandering in bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken en de verandering in Buurt waar werken niet de norm

⁷ Als gevolg van de doorontwikkeling van het bijstandsverdeelmiddel zijn de regiokenmerken voor model 2024 op buurt- of PC4-niveau geoperationaliseerd. Buiten overlast in de buurt zijn de regiokenmerken in model 2023 nog op gemeenteniveau. We aggregeren de regiokenmerken van model 2024 naar gemeenteniveau, door het gemiddelde te nemen over de verschillende buurten of PC4's binnen de gemeente, gewogen naar het aantal inwoners in de buurt of PC4. Door deze aggregatie verliezen we wel variatie binnen de gemeente voor deze kenmerken.

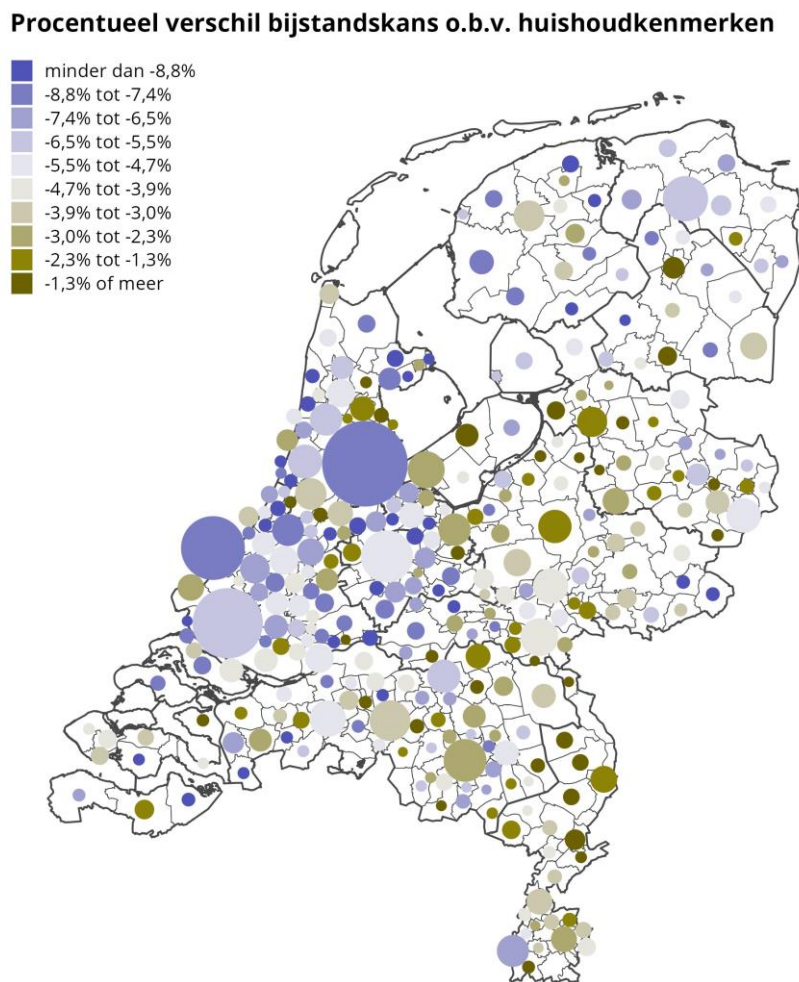
⁸ Dit geldt bijvoorbeeld voor het kenmerk Buurt waar werken niet de norm is. Vanwege het niet-lineaire karakter van het model is de bijdrage van dit kenmerk groter in buurten met een hogere bijstandskans. Bij aggregatie naar gemeenteniveau gaat dit effect verloren.

⁹ Enkele kleine gemeenten zijn niet meegenomen, omdat informatie hierover vanwege lage aantallen niet kon worden geëxporteerd uit de CBS-microdataomgeving.

is komen deels overeen met de objectieve budgetmutatie in Figuur 4.3. Een sterke afname in de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken tussen 2021 en 2022 heeft over het algemeen een negatief effect op het objectief budgetaandeel. Hetzelfde geldt voor Buurt waar werken niet de norm is. Van de blauwgekleurde gemeenten in Figuur 4.5 en Figuur 4.6, ofwel gemeenten met een afname van minstens -5,5 procent in bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken en een verschil van minstens -0,079 in Buurt waar werken niet de norm is, heeft zo'n 70 procent (39 van de 55 gemeenten) te maken met een daling in het objectieve budgetaandeel.

Daarnaast leidt meer overlast in de buurt over het algemeen tot meer bijstand en daarmee tot een hoger objectief budget. Het ruimtelijk patroon van dit kenmerk komt op het oog minder overeen met Figuur 4.3, maar draagt toch deels bij aan de verklaring van budgetmutaties.

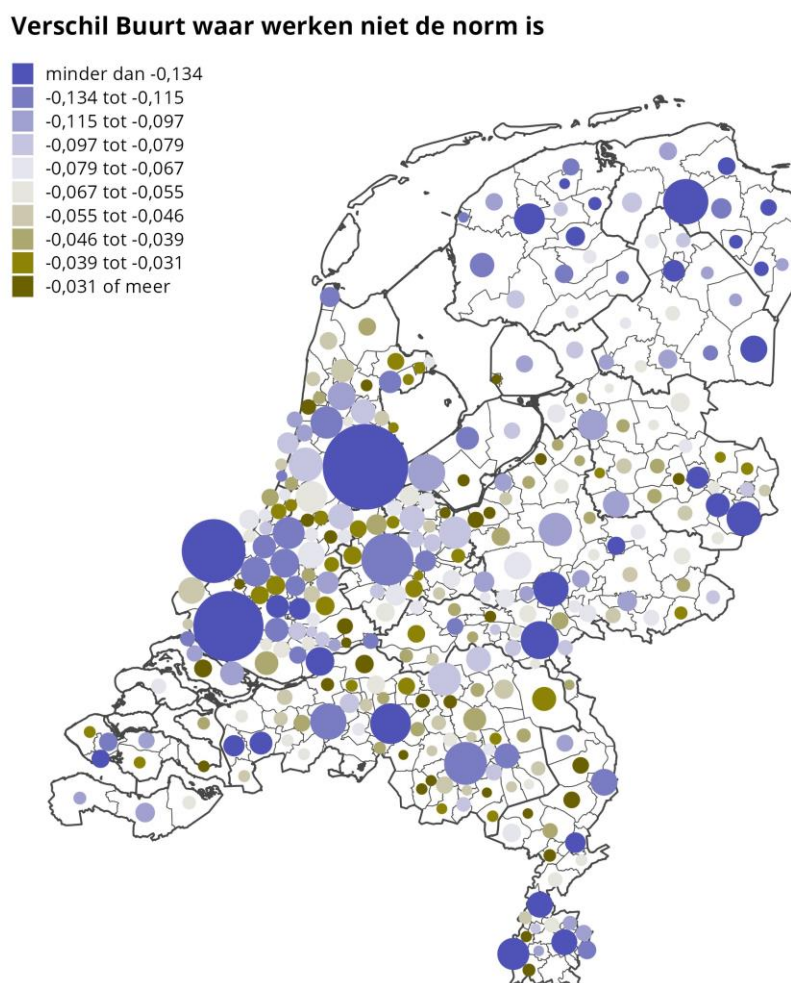
Figuur 4.5 De bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken neemt sterk af in een aantal grote gemeenten.

De figuur toont het verschil tussen de berekende bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken van model 2023 en model 2024, uitgedrukt als percentage van de berekende bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken van model 2023. De gegevens zijn waar mogelijk geactualiseerd naar ultimo 2021 voor modeljaar 2023 en ultimo 2022 voor modeljaar 2024. De cijfers zijn in gemeentelindeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

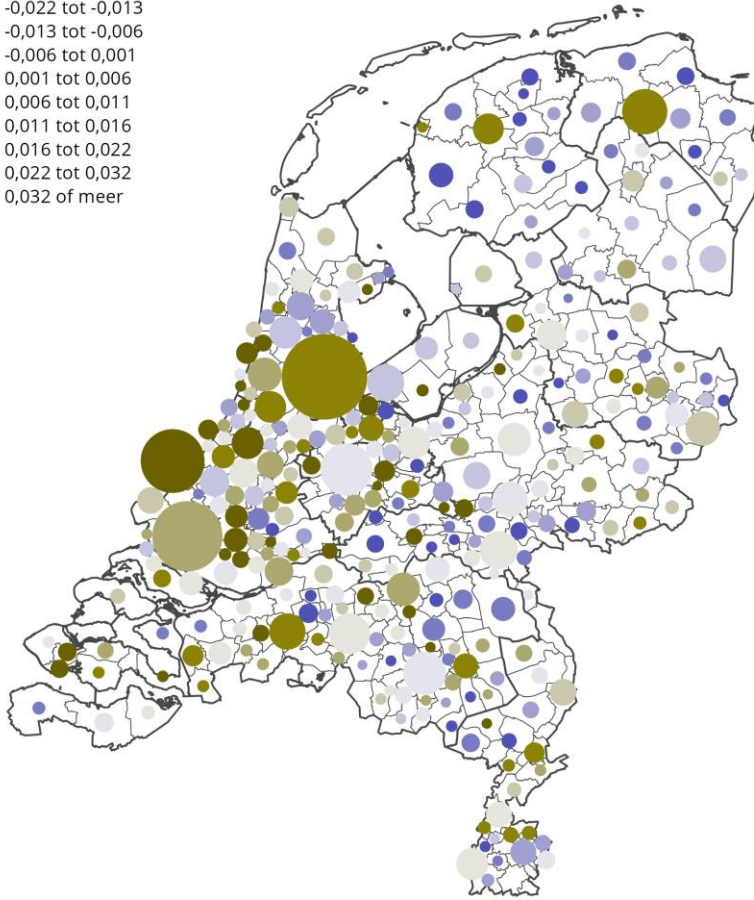
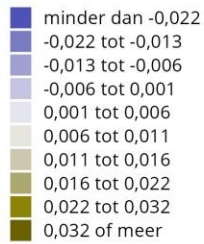
Figuur 4.6 Buurt waar werken niet de norm is neemt af in het noorden

De figuur toont het verschil tussen Buurt waar werken niet de norm is van model 2023 en Buurt waar werken niet de norm is model 2024, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk 1 januari 2021 en 1 januari 2022. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

Figuur 4.7 De overlast in de buurt neemt relatief sterk toe in een aantal grote gemeenten

Vershil Overlast in de buurt

De figuur toont het verschil tussen Overlast in de buurt van model 2023 en Overlast in de buurt van model 2024, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk 1 januari 2021 en 1 januari 2022. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

4.5 Conclusies

De voorspelde bijstandskans ultimo 2022 is hoger dan de werkelijke bijstandskans, net als voorgaande modeljaren. Ook voor de meeste groepen geldt dat de voorspelde bijstandskans hoger ligt dan de werkelijke bijstandskans. Voorspelde fracties van het normbedrag zijn ongeveer gelijk aan de werkelijke fracties van het normbedrag ultimo 2021.

De afwijking in euro's is nagenoeg gelijk voor model 2023 en model 2022. De afwijking in euro's is negatief in de grotere steden en positief in kleinere gemeenten, voornamelijk in de (de noordvleugel van) de Randstad, Noord-Brabant en Zeeland.

Er is sprake van een verschuiving in budgetaandelen van de G4 naar de andere gemeenten. Het objectief budgetaandeel stijgt in kleinere gemeenten in de Randstad en daalt in kleinere gemeenten in het Noorden en het Zuiden. Bij de grote steden zien we een tegenstrijdig beeld. Een deel van de steden gaan erop achteruit, maar er gaan ook veel steden op vooruit.

De objectieve budgetmutatie wordt voor een belangrijk deel verklaard door veranderingen in Bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken, Buurt waar werken niet de norm is en Overlast in de buurt.

5 Voorlopige budgetverdeling

Dit hoofdstuk beschrijft de voorlopige verdeling van het reguliere budget. Dit reguliere budget bevat naast het objectieve deelbudget dat in het vorige hoofdstuk aan de orde kwam een deelbudget dat bepaald is op basis historische lasten, een deelbudget dat wordt verstrekt ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners en een budget voor loonkostensubsidie (LKS). De budgetverdeling is voorlopig, omdat gegevens over LKS-uitgaven in 2023 nog niet beschikbaar zijn. Voor de vaststelling van de *definitieve* reguliere budgetten wordt gebruik gemaakt van cijfers over uitgaven in 2023. De voorlopige budgetverdeling is gebaseerd op uitgaven in 2022.

De volgende paragraaf presenteert de berekening van het voorlopige reguliere budget voor 2024. Vervolgens bespreken we de afwijking in euro's van deze budgetverdeling met bijstandsuitgaven in 2022 en de budgetmutaties ten opzichte van 2023.

5.1 Berekening van het budget voor bijstandsuitkeringen

Het reguliere budget is het budget dat een gemeente uiteindelijk toegewezen krijgt. Het ministerie van SZW stelt jaarlijks het macrobudget vast. Vanaf 2023 valt het macrobudget uiteen in twee budgetten die apart worden geraamd: een budget voor bijstandsuitkeringen (algemene bijstand, IOAW, IOAZ, Bbz levensonderhoud) en een budget voor LKS. Het budget bijstand bestaat uit drie deelbudgetten: het deelbudget bijstand objectief, het deelbudget bijstand historisch en het deelbudget ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners (DTI).¹⁰

Objectief budget en budget op basis van historische lasten

De grootste component van het reguliere budget is het objectieve budget, dat gebaseerd is op het verdeelmodel. Het vorige hoofdstuk heeft laten zien dat de verklaringskracht van dit model toeneemt met de omvang van gemeenten. Voor gemeenten met minder dan 40.000 inwoners wijken de voorspellingen van het model aanzienlijk meer af van het werkelijke aantal bijstandshuishoudens en de uitgaven aan bijstand dan voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Vanwege de grote afwijkingen voor gemeenten met minder dan 40.000 inwoners ontvangen deze gemeenten een deelbudget op basis van historische uitgaven (de uitgaven in 2021) en zijn ze minder afhankelijk van het objectieve budget.

De mate waarin een gemeente objectief wordt gebudgetteerd (m) hangt af van het aantal inwoners op 1 januari 2023. Gemeenten met 40.000 of meer inwoners worden volledig objectief gebudgetteerd ($m = 1$). Bij hen worden de historische uitgaven niet meegenomen. Gemeenten met 15.000 of minder inwoners worden volledig historisch gebudgetteerd ($m = 0$) en zijn dus niet afhankelijk van de uitkomsten van het verdeelmodel. Bij gemeenten met 15.000 tot 40.000 inwoners wordt het budget deels historisch en deels objectief bepaald ($0 < m < 1$). De mate van objectieve budgettering wordt voor deze gemeenten berekend door het aantal inwoners in de gemeente te verminderen met 15.000 en vervolgens te delen door 25.000.¹¹

Het historische budget wordt berekend op basis van de gemeentelijke lasten aan Participatiewetuitkeringen in 2022, exclusief uitgaven aan LKS. We corrigeren voor de groei of krimp van het aantal huishoudens tussen 1 januari 2022 en 1 januari 2023 in de gemeente. We berekenen voor elke gemeente het aandeel van deze historische lasten

¹⁰ Zie ook het Besluit Participatiewet.

¹¹ Dus $m = \begin{cases} 1, & \text{als inwoneraantal} \geq 40.000 \\ 0, & \text{als inwoneraantal} \leq 15.000 \\ \frac{\text{inwoneraantal} - 15.000}{25.000}, & \text{als } 15.000 < \text{inwoneraantal} < 40.000 \end{cases}$

in het totaal over alle gemeenten. Het historische budget volgt door dit uitgavenaandeel te vermenigvuldigen met het macrobudget voor bijstandsuitkeringen en de mate waarin historisch wordt gebudgetteerd ($1 - m$).

Budget ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners

Het budget voor dak- en thuislozen en instellingsbewoners wordt bepaald aan de hand van het aandeel van de netto uitgaven van een gemeente aan deze doelgroepen in de totale netto uitgaven van alle gemeenten aan bijstand, inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ) en bijstand voor zelfstandigen (Bbz 2004) in 2022.¹² Dit uitgavenaandeel wordt gewogen met de mate van budgettering (m) en vervolgens vermenigvuldigd met het macrobudget voor bijstandsuitkeringen.

Budget ten behoeve van de uitgaven aan LKS

De omvang van het voorlopige LKS-budget van een gemeente is berekend door het aandeel van deze gemeente in de totale landelijke netto (lasten minus baten) uitgaven aan LKS in 2022 te vermenigvuldigen met het totale LKS-budget voor 2024. Dit totale LKS-budget voor 2024 is door het ministerie van SZW geraamd en houdt rekening met een jaarlijkse toename van het aantal LKS. Omdat de LKS-uitgaven over 2023 in september 2023 nog niet bekend zijn, gaan de berekening van de voorlopige budgetten voor 2024 nog uit van uitgaven aan LKS in 2022.

Berekening

Het reguliere budget voor een gemeente is dan de som van deze componenten:

$$\text{regulier budget} = \text{objectief} + \text{historisch} + \text{dak / thuislozen} + \text{instellingsbewoners} + \text{loonkostensubsidies}$$

Voor een gemeente met minder dan 15.000 inwoners bestaat het budget alleen uit een historisch deel, inclusief LKS-uitgaven. Het LKS-budget wordt bij het definitief maken nog aangepast aan de uitgaven in 2023, dat geldt niet voor het deelbudget bijstand historisch.

5.2 Afwijking in euro's

Tabel 5.1 laat zien dat de afwijking in euro's op basis van de reguliere budgetten aanzienlijk kleiner is dan de afwijking in euro's op basis van de objectieve budgetten. Dat komt omdat het reguliere budget rekening houdt met de uitgaven aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners. Daarnaast worden kleine gemeenten (deels) historisch gebudgetteerd. Ook het LKS-budget op basis van realisaties wordt meegenomen voor de reguliere budgetaandelen, terwijl deze voor de objectieve budgetaandelen buiten beschouwing blijven.

De tabel laat zien dat de afwijking in euro's op basis van de reguliere budgetaandelen gemiddeld groter zijn dan voor model 2023. Deze toename zit vooral bij de gemeenten met 15.000 tot 40.000 inwoners. Daarnaast is het aantal gemeenten dat een negatief verschil van tenminste 7,5 procent heeft toegenomen. Het gaat hierbij ook om één van de vier grootste gemeenten.

¹² Netto betekent hier na aftrek van inkomstenbelasting, het gaat niet om het netteren van baten en lasten van gemeenten. Hier is voor gekozen vanwege de beschikbaarheid van gegevens.

Tabel 5.1 Afwijking in euro's stijgt ten opzichte van model 2023

Verskil tussen regulier budgetaandeel versus uitgavenaandeel	gem	min	max	totaal	# kleiner dan -12,5%	# -12,5% tot -7,5%	# -7,5% tot 0%	# 0% tot 10%	# groter dan 10%
Model 2024									
Gemeentegrootte									
0 - 15.000 inwoners	3,2	-5,1	29,0	37	0	0	10	25	2
15.000 - 40.000 inwoners	6,3	-29,0	23,9	170	1	4	42	89	34
40.000 - 100.000 inwoners	8,5	-9,2	46,9	103	0	3	20	52	28
100.000 - 250.000 inwoners	5,4	-10,7	19,9	28	0	2	9	15	2
Meer dan 250.000 inwoners	6,6	-11,7	-4,4	4	0	1	3	0	0
Totaal	6,6	-29,0	46,9	342	1	10	84	181	66
Gewogen naar inwonertal	6,9	-29,0	46,9	342	1	10	84	181	66
Gewogen naar uitgavenaandeel	6,4	-29,0	46,9	342	1	10	84	181	66
Model 2023									
Gemeentegrootte									
0 - 15.000 inwoners	3,1	-2,7	26,7	38	0	0	15	21	2
15.000 - 40.000 inwoners	6,0	-8,2	32,7	170	0	2	45	94	29
40.000 - 100.000 inwoners	8,4	-13,4	45,9	102	1	2	30	36	33
100.000 - 250.000 inwoners	5,2	-10,3	20,7	28	0	2	12	10	4
Meer dan 250.000 inwoners	6,7	-7,4	-5,6	4	0	0	4	0	0
Totaal	6,3	-13,4	45,9	342	1	6	106	161	68
Gewogen naar inwonertal	6,8	-13,4	45,9	342	1	6	106	161	68
Gewogen naar uitgavenaandeel	6,3	-13,4	45,9	342	1	6	106	161	68

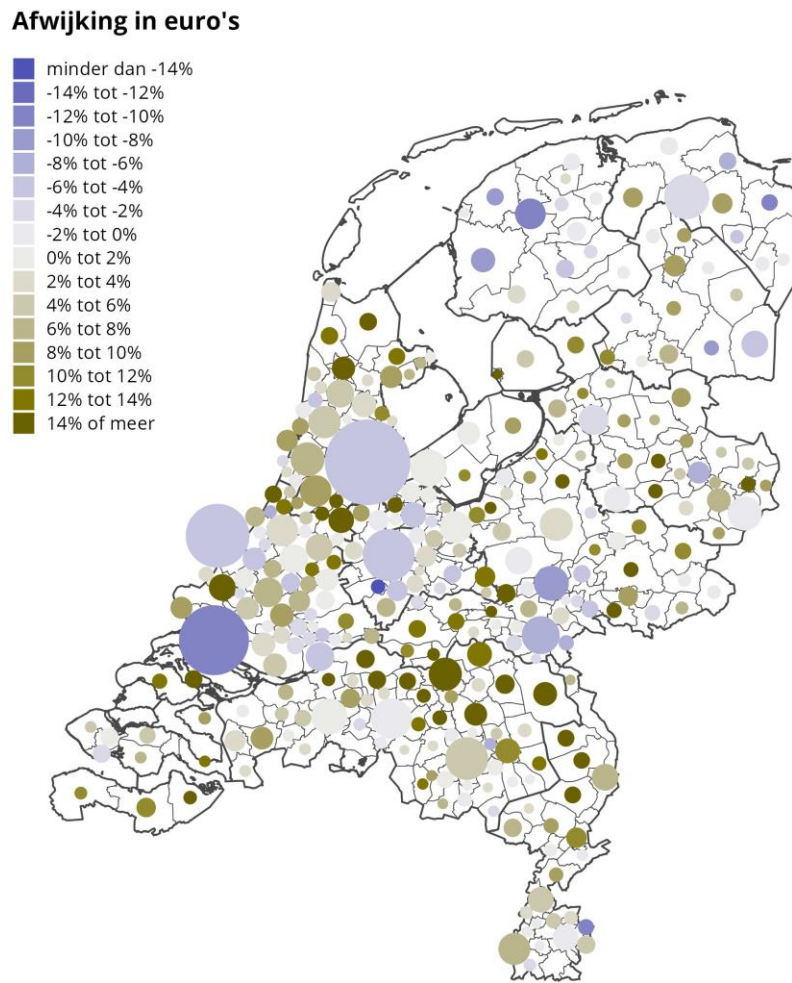
De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op alle gemeenten van het jaar 2024 (voor model 2024) of alle gemeenten van het jaar 2023 (voor model 2023). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget. De gemiddelden zijn gebaseerd op de absolute afwijking in euro's.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Het ruimtelijke beeld in Figuur 5.1 komt overeen met Figuur 4.2. De afwijking in euro's is negatief in grotere steden en positief in kleinere gemeenten, voornamelijk in de (de noordvleugel van) de Randstad, Noord-Brabant en Zeeland.

Figuur 5.1 Vooral positieve afwijking in euro's in het zuiden van Nederland

De figuur toont per gemeente het procentuele verschil tussen het reguliere budgetaandeel van model 2024 en het aandeel bijstandsuitgaven in 2022, uitgedrukt als percentage van het aandeel bijstandsuitgaven in 2022. Dit zijn cijfers die voor de actualisatie van model 2024 worden gebruikt. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2023.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

5.3 Budgetmutaties

Tabel 5.2 laat zien dat er tussen model 2023 en model 2024 verschuivingen optreden in de verdeling van reguliere budgetaandelen naar gemeentegrootte. Bij de G4 neemt het cumulatief budgetaandeel af. De gemeenten met 40.000 tot 100.000 inwoners gaan er op vooruit.

Tabel 5.2 Nauwelijks verschuiving in de cumulatieve budgetaandelen tussen model 2023 en model 2024

Mutaties in reguliere budgetaandelen	cumulatieve reguliere budgetaandelen		
	2024	2023	Mutatie in procentpunt
Gemeentegrootte			
0 - 15.000 inw (n =38/37)	1,0	1,1	-0,1
15.000 - 40.000 inw (n =170/171)	15,1	15,1	0,0
40.000 - 100.000 inw (n = 102/102)	29,8	29,3	0,5
100.000 - 250.000 inw (n = 28/28)	28,6	28,5	0,1
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	25,5	26,0	-0,5
Totaal (n = 342/342)	100	100	0

Cumulatieve reguliere budgetaandelen zijn berekend op basis van alle gemeenten in een bepaalde grootteklasse, ingedeeld op basis van het jaar 2023 (model 2023) en het jaar 2024 (model 2024). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget in het betreffende budgetjaar.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

De mutaties van het reguliere budgetaandeel in model 2024 ten opzichte van model 2023 per gemeente staan beschreven in Tabel 5.3. Net als voor de mutaties in objectieve budgetaandelen in Tabel 4.6 zijn de mutaties voor kleinere gemeenten relatief groot. Ook zijn de budgetmutaties ten opzichte van model 2023 gemiddelde genomen toegenomen. Dit heeft grotendeels te maken met de eerdergenoemde wijzigingen vanwege de doorontwikkeling van model 2024. Het verschil tussen de gemiddelde budgetmutatie van 4,8 procent dit jaar en 4,3 procent vorig jaar is beperkt, gegeven de wijzigingen die zijn doorgevoerd in het kader van de doorontwikkeling. Verder valt op dat de mutaties voor de G4-gemeenten en de kleinste gemeenten zijn afgenomen. In tegelstelling tot model 2023 hebben twee van de vier grootste gemeenten een positieve budgetmutatie.

Tabel 5.3 De mutaties in reguliere budgetaandelen zijn het grootst voor kleine gemeenten

Mutaties in reguliere budgetaandelen	procentuele (absolute) verandering budgetaandeel 2024 t.o.v. budgetaandeel 2023				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
0-15.000 inwoners	6,1	-9,8	26,5	9	28
15.000-40.000 inwoners	4,4	-28,5	18,2	67	103
40.000-100.000 inwoners	4,9	-13,0	23,7	41	62
100.000-250.000 inwoners	3,9	-8,4	17,1	11	17
meer dan 250.000 inwoners	3,0	-5,5	2,5	2	2
Totaal	4,7	-28,5	26,5	130	212

De mutatie in reguliere budgetaandelen is berekend voor alle gemeenten in 2024. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget in het betreffende budgetjaar.

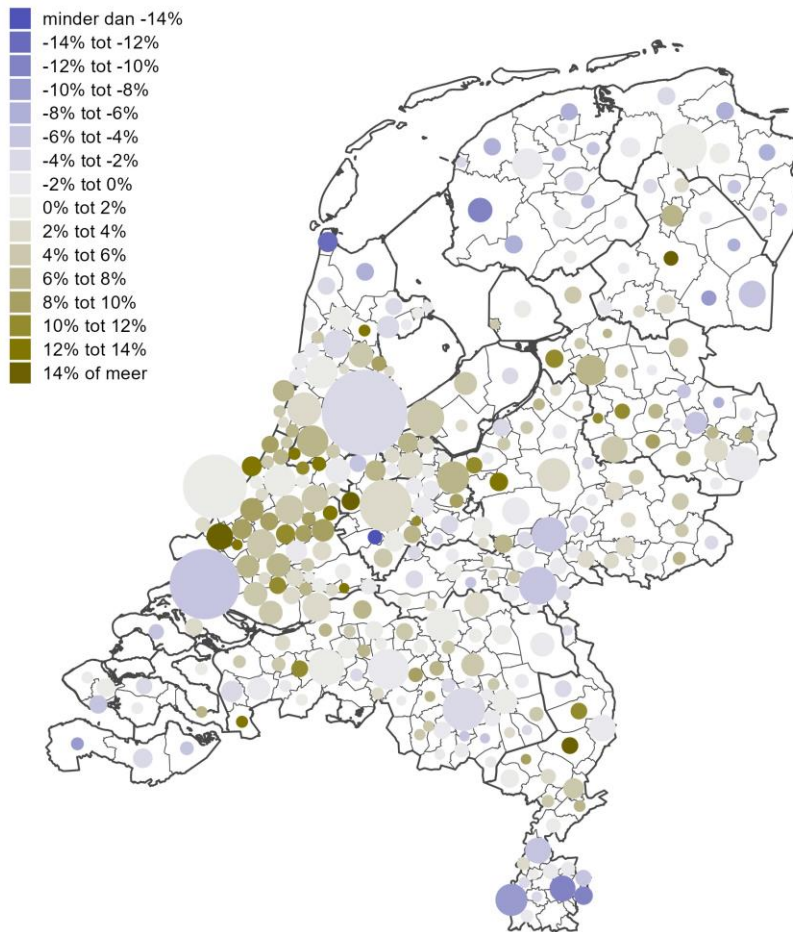
Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijke beeld

Het patroon in het regulier budgetaandeel (zie Figuur 5.2.) volgt ongeveer dat in het objectief budgetaandeel (Figuur 4.3.) Het regulier budgetaandeel stijgt in de kleinere gemeenten in de Randstad en daalt in kleinere gemeenten in het Noorden (bijvoorbeeld in Friesland en de kop van Noord-Holland) en Zuiden (bijvoorbeeld Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen).

Figuur 5.2 Regulier budgetaandeel neemt toe in kleinere gemeenten in de Randstad

Procentueel verschil regulier budgetaandeel

De figuur toont het procentuele verschil tussen het reguliere budgetaandeel van model 2023 en het reguliere budgetaandeel van model 2022. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

5.4 Conclusies

Het beeld in dit hoofdstuk komt sterk overeen met uitkomsten voor de objectieve budgetverdeling in Hoofdstuk 4. De afwijkingen in euro's zijn wel aanzienlijk kleiner. Het verschil tussen de gemiddelde budgetmutatie van 4,8 procent dit jaar en 4,3 procent vorig jaar is beperkt, gegeven de wijzingen die zijn doorgevoerd in het kader van de doorontwikkeling.

Literatuur

- Lammers, M., Kroon, L., Schwartz, T., Muilwijk-Vriend, S., Middeldorp M., Burema F., Woerkens, C. van & Marlet, G. (2020). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2021. Herschatting en verdeling van de budgetten. SEO-rapport nummer 2020-70.
- Middeldorp, M., Halbersma, R. & Burema, F. (2022). Verbetering Regiokenmerken Bijstandsverdeelmiddel. Amsterdam: Atlas Research.
- Muilwijk-Vriend, S., Kroon, L., Schwartz, T., Marlet, G., Woerkens, C. van & Middeldorp, M. (2019). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2020. Herschatting en verdeling van de budgetten. SEO-rapport nummer 2019-73.
- Vermeulen, W., Kroon, L., Schwartz, T., Middeldorp, M. & Burema, F. (2021). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2022. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.
- Vermeulen, W., Schwartz, T., Athmer, J., Eijkel, R. van, Middeldorp, M., Burema, F. & Veldkamp, J. (2022). Bijstandsverdeelmiddel 2023. Technisch achtergronddocument actualisatie. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.
- Vermeulen, W., Schwartz, T., Athmer, J., Middeldorp, M., Burema, F. & Veldkamp, J. (2023a). Doorontwikkeling bijstandsverdeelmiddel. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.
- Vermeulen, W., Schwartz, T., Athmer, J., Dijkstra, N., Pomp, M., Middeldorp, M., Burema, F. & Veldkamp, J. (2023b). Bijstandsverdeelmiddel 2024. Technisch achtergronddocument schattingsfase. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.
- Vermeulen, W., Schwartz, T., Athmer, J., Dijkstra, N., Pomp, M., Middeldorp, M., Burema, F. & Veldkamp, J. (2023c). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2024. Hoofdrapport. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.

Bijlage A Gehanteerde normbedragen

Het verdeelmodel houdt bij toekenning van de wettelijke normbedragen per huishouden rekening met de kostendelersnorm die geldt als een woning wordt bewoond door meerdere volwassenen die de woonkosten kunnen delen. Het verdeelmodel rekent met gebruteerde bedragen die door het ministerie van SZW worden aangeleverd. Onderstaande tabel bevat de gehanteerde normbedragen in de schattingsfase, afhankelijk van het huishoudtype, de leeftijd van huishoudleden en het aantal kostendelers. Het betreft normen per 1 januari 2023. De actualisatiefase gaat uit van normbedragen per 1 juli 2023.

Niet alle huishoudleden tellen mee voor de kostendelersnorm. Uitgezonderd zijn:

- jongeren tot 21 jaar;
- kamerhuurders met een commercieel contract (en die een commerciële huurprijs betalen);
- studenten die een opleiding volgen die recht kan geven op studiefinanciering of tegemoetkoming studiekosten;
- studenten die een Beroeps Begeleidende Leerweg volgen (BBL-studenten).

In het verdeelmodel wordt voor iedere (mbo-, hbo- en wo-)student verondersteld dat hij/zij geen kostendeler is. Dat geldt dus ook voor BBL-studenten. Ook jongeren tot 21 jaar tellen niet mee als kostendeler. Er is geen informatie beschikbaar over commerciële kamerhuur, deze mensen worden dus in het verdeelmodel geteld als kostendeler (als zij 21 jaar of ouder en geen student zijn).

Huishoudleden die de AOW-leeftijd hebben bereikt, vallen niet meer onder de verantwoordelijkheid van de gemeente, maar tellen wel als kostendeler.

Tabel A.1 Gehanteerde normbedragen, 1 juli 2023

	% t.o.v. wettelijk minimumloon	Netto norm per maand	Netto norm per jaar	Bruto norm per jaar
Normen voor 21-plussers				
Referentie WML	100,00%	€ 1.738,02	€ 20.856,24	€ 23.332,60
Aantal kostendelers - 1	70,00%	€ 1.216,61	€ 14.599,32	€ 18.279,74
2	50,00%	€ 869,01	€ 10.428,12	€ 11.666,30
3	43,33%	€ 753,14	€ 9.037,68	€ 9.461,76
4	40,00%	€ 695,21	€ 8.342,52	€ 8.359,58
5	38,00%	€ 660,45	€ 7.925,40	€ 7.925,40
6	36,67%	€ 637,27	€ 7.647,24	€ 7.647,24
7	35,71%	€ 620,72	€ 7.448,64	€ 7.448,64
8	35,00%	€ 608,31	€ 7.299,72	€ 7.299,72
9	34,44%	€ 598,65	€ 7.183,80	€ 7.183,80
10	34,00%	€ 590,93	€ 7.091,16	€ 7.091,16
Jongerennormen (21-)				
Alleenstaande (ouder)		€ 300,36	€ 3.604,32	€ 3.604,32
Paar, beide partners 21-, zonder kind		€ 600,72	€ 7.208,64	€ 7.208,64
Paar, één 21+, zonder kind		€ 1.169,37	€ 14.032,44	€ 14.032,44
Paar, beide partners 21-, met kind		€ 948,32	€ 11.379,84	€ 11.379,84
Paar, één 21+, met kind		€ 1.516,97	€ 18.203,64	€ 19.126,90
Normen paren (met 21- partner) als er kostendelers zijn, o.b.v. art. 22a, lid 3 Pw				
Paar, één 21+, met kind	Indien extra aantal kostendelers			
	0	€ 1.516,97	€ 18.203,64	€ 19.126,90
	+1	€ 1.516,97	€ 18.203,64	€ 19.126,90
	+2	€ 1.401,10	€ 16.813,20	€ 16.922,36
	+3	€ 1.343,17	€ 16.118,04	€ 16.118,04
	+4	€ 1.308,41	€ 15.700,92	€ 15.700,92
	+5	€ 1.285,23	€ 15.422,76	€ 15.422,76
	+6	€ 1.268,68	€ 15.224,16	€ 15.224,16
	+7	€ 1.256,27	€ 15.075,24	€ 15.075,24
	+8	€ 1.246,61	€ 14.959,32	€ 14.959,32
+9	€ 1.238,89	€ 14.866,68	€ 14.866,68	
Paar, één 21+, zonder kind	0	€ 1.169,37	€ 14.032,44	€ 14.032,44
	+1	€ 1.169,37	€ 14.032,44	€ 14.032,44
	+2	€ 1.053,50	€ 12.642,00	€ 12.642,00
	+3	€ 995,57	€ 11.946,84	€ 11.946,84
	+4	€ 960,81	€ 11.529,72	€ 11.529,72
	+5	€ 937,63	€ 11.251,56	€ 11.251,56

	% t.o.v. wettelijk minimumloon	Netto norm per maand	Netto norm per jaar	Bruto norm per jaar
	+6	€ 921,08	€ 11.052,96	€ 11.052,96
	+7	€ 908,67	€ 10.904,04	€ 10.904,04
	+8	€ 899,01	€ 10.788,12	€ 10.788,12
	+9	€ 891,29	€ 10.695,48	€ 10.695,48
Afwijkende normen paren o.b.v. art. 24 Participatiewet				
rechthebbende 21+ met of zonder kinderen		€ 869,01	€ 10.248,48	€ 11.381,48
rechthebbende 21- zonder kind		€ 300,36	€ 3.542,40	€ 3.542,40
rechthebbende 21- met kind		€ 474,16	€ 5.592,12	€ 5.592,12

De tabel bevat bedragen per persoon. Bij een huishouden met drie kostendelers geldt een bedrag van € 8.417,40 per persoon, dus 3 keer € 8.417,40 voor het gehele huishouden. WML is wettelijk minimumloon.

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport 2023-102

ISBN 978-90-5220-332-4

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2023 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit magazine mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Roeterstraat 29
1018 WB, Amsterdam

+31 20 399 1255
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl